

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Utdanning av Kristi tjenere i Norge

Filosofen

Om musikk og liturgi – eller om musikk og liv

Kvinneregiment helt til topps

Den katolske kirke i Nord-Norge 1932-2007

Å skvette tru på gåsa – kristen tru i overflodsamfunnet

Innholdsfortegnelse

3	Redaktørens hjørne: Katolsk teologi på Menighetsfakultetet Av Henrik Holm	28	Den katolske kirke i Nord-Norge 1932-2007 Av msgr. Torbjørn Olsen
4	Utdanning av Kristi tjenere i Norge Av p. Carlo Hong Phuc	33	Å skvette tru på gåsa – kristen tru i overflodsamfunnet Av Arnfinn Haram OP
6	Filosofen Av Henrik Holm	38	Bokanmeldelse: Kristus er broen Femten dager i bønn med Katarina av Siena Av Jeanne Wreden
11	Om musikk og liturgi – eller om musikk og liv. En refleksjon over Ratzingers musikktenkning. Av Øivind Varkøy	42	Alvorlig talt: Statens religionsvesen Av Janne Haaland Matlary
16	“Kvinneregiment helt til topps” Om nonners ledelse av katolske hospitaller i Norge Av Else-Britt Nilsen OP	43	Blikk på tiden: En stille revolusjon? Av Henrik Holm

– Redaksjonen og redaktøren ønsker alle abonnenter og lesere en riktig god sommer! Juninummeret er litt fyldigere enn vanlig siden neste nummer først kommer i slutten av august.

– Redaksjonen har den glede av å ønske Øyvind Varkøy velkommen som nytt medlem av redaksjonen fra høsten av. Samtidig vil vi ønske Kåre Langvik-Johannessen velkommen som ny fast medarbeider i St. Olav.

Utgiver: Oslo Katolske Bispedømme.
Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf: 23 21 95 48
(redaksjonen)/ 23 21 95 00 (ekspedisjon og
adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43.
E-post: tidsskriftet@katolsk.no
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Redaksjon: Ansvarlig redaktør: Henrik Holm.
E-post: henrik.holm@katolsk.no

Redaksjonsmedlemmer: Olav Egil Aune,
p. Arnfinn Haram o.p., May-Lisbeth Myrhaug og
Brynjolv Norheim.

Redaksjonsråd: Håkon H. Bleken, Tove Bull,

p. Arne Fjeld o.p., Sigurd Hareide, Nils Heyerdahl,
Henning Laugerud, sr. Else Britt Nilsen o.p. og
Magdalene Thomassen.

Faste medarbeidere: Janne Haaland Matlary,
Kåre Langvik-Johannessen og Ola Tjørhom.

Abonnement: Årsabonnement kr. 275,- (Norge)/
kr. 300,- (øvrige europeiske land)/kr. 320,-
(andre verdensdeler). Bankgiro: 3000 20 01485.
(IBAN No 8130002001485, BIC Plus No 22)

Redaksjonsslutt: 14. juni 2007

Design: Molvik grafisk AS, Asgeir Dahlby Trykk: Molvik grafisk AS

Katolsk teologi på Menighetsfakultetet

Den katolske kirke i Norge har opplevd mange store begivenheter den siste tiden. Blant annet er det opprettet et katolsk presteseminar. Men ikke nok med det: Man kan også studere katolsk teologi på det lutherske Menighetsfakultetet. Her vil nå våre fremtidige prester studere teologi. Fra første dag vil deres studiehverdag være preget av en økumenisk tilværelse. Mange av fagene vil de studere sammen med lutheranere, metodister og pinsevenner. At katolske prestestudenter og andre katolske teologistudenter kan fordype seg i teologien sammen med andre kristne som har Kristus som hjertenes Hellige Herre, er noe vi kan være takknemlig for. Det er prisverdig at Menighetsfakultet har gitt rom for dette. Vår utenlandske prestestudenter får i denne sammenheng en ypperlig anledning til å lære det norske kirkeliv å kjenne fra innsiden av. At de som er kalt til å bli prester i Den katolske kirke ikke må ta hele studiet i utlandet, er også bra for prestestudentenes integrering i de menighetene som etter studiene vil bli deres arbeidsplass.

Utfordringen for studentene blir å be-
kjenne Kristus sammen med andre konfesjoner, samtidig som man fastholder sin egen katolske forståelse av kristendommen. I et slikt pluralt konfesjonelt samvær blir det viktig å trekke ut det beste fra hver enkel "denominasjon". Hvis alle gjør det, består de beste betingelser for en god dialog mellom konfesjonene. Men en god dialog er ikke målet. Målet er heller at alle kristne vokser opp mot Ham som er hodet, Kristus. Paulus gir oss et godt råd hvordan det kan skje: gjennom sannhet og kjærlighet. Hvis vi lever i sannhet og kjærlighet med hverandre, kan det skje undre i vår felles vei til Kristus: *"Men vi skal være tro mot sannheten i kjærlighet og i ett og alt vokse opp til ham som er hodet, Kristus. Ut fra ham blir hele kroppen sammenføyd og holdt sammen av hvert bånd og ledd, alt etter den oppgave hver enkelt har fått tilmålt, så kroppen vokser og bygges opp i kjærlighet"* (Ef. 4, 15f).

Sannhet og kjærlighet må stå i sentrum

for teologien. Mange teologer har i dag resignert overfor sannhetsspørsmålet. Det gjør at teologien mister sin kraft og egentlig også sitt fundament. For all kristen teologi må begynne med troen på Kristus som sannheten. Ellers er den ikke kristelig. Det betyr ikke at vi besitter sannheten om alt. Teologien er heller ment som en vei mot sannheten: Vi er underveis til sannhetens fylde som vi bekjenner i troen. På denne veien må vi være villige å gå skal vi drive teologi i ordets sanne betydning.

Et godt eksempel i denne sammenheng er Ratzingers teologi; en tenkning som er gjennom-syret av sannhetsspørsmålet. Han lærer også at sannheten ikke kan finnes uten det andre element Paulus nevner, nemlig kjærligheten. Sannheten og kjærligheten hører sammen i en indre enhet. Om vi visste sannheten om alt, hadde det ikke hjulpet oss, hvis ikke kjærligheten var der. Sannheten og kjærligheten hører sammen: Å oppgi den ene, er ensbetydende med også å oppgi den andre.

En teologi som ikke drives av sannhetsspørsmålet, er lik en lege som kun interesserer seg for det døde mennesket. Likedann er en teologi som ikke springer ut av kjærlighet til Kristus, fullstendig meningsløs og ødeleggende fordi den sperrer veien for at mennesker som ennå ikke har møtt Gud, skal få sjansen til tre inn i troens virkelighet.

Katolsk teologi på Menighetsfakultet står overfor mange utfordringer, blant annet å finne egnede lærerkrefter i de typisk katolske fagene som fundamentalteologi, katolsk filosofi, kirkerett og katolsk liturgikk. Men det er utfordringer som kan løses.

Hele prosjektet trenger også et rom hvor tanker kan luftes og problemer kan bli diskutert. Selv om ikke St. Olav tidsskrift er knyttet til Menighetsfakultet, er det viktig at tidsskriftet nettopp kan bidra til å fylle dette rommet i den grad det er mulig, slik at Norge kan bli fylt av en katolsk tankekultur som så sårt trengs. ■

HH

Utdanning av Kristi tjenere i Norge

AV P. CARLO HONG PHUC

P. Carlo Hong Phuc er ved siden av å være rektor for presteseminar, koordinator for innvandrersjelesorgen og medlem av presterådet og konsultorkollegiet i Oslo Katolske Bispedømme.

Som nevnt i redaktørens hjørne har Norge fått sitt første katolske presteseminar etter reformasjonen. Rektor for det "gjennopprettede" presteseminar er p. Carlo Hong Phuc. I denne artikkelen vil han dele noen tanker om presteseminar med St. Olavs lesere.

Det er en stor glede for mange katolikker i Oslo katolske bispedømme at biskop Bernt Eidsvig i fjor etablerte St. Eystein presteseminar. Det er første gang etter reformasjonen at et katolsk presteseminar blir gjenetablert her i landet. Det er viktig for Kirkens liv, fordi det er Kirkens oppgave å fostre og utdanne nye prester til tjeneste. Kirkens utdanningsprogram for nye prester bygger på Jesu gjerninger og Hans virksomhet. Evangelisten Markus illustrerer dette med ordene: «Så gikk han opp i fjellet. Han kalte til seg dem han ville, og de kom til ham. Han pekte ut tolv, som han også kalte apostler, for at de skulle være sammen med ham, og for at han kunne sende dem ut for å forkynne og ha makt til å drive ut de onde åndene» (Mk 3, 13-15).

Jesus bad disiplene om å tilbringe tiden til å være sammen med ham og bli hos ham så de

kunne lytte til hans lære. Han ønsket at disiplene skulle lære å etterligne hans liv og hans gjerninger, så de senere kunne bli Kirkens lærere og evangelister. I løpet av denne forberedelsestiden lærte de å bygge opp et fortrolig kjærlighetsforhold samtidig som de fikk gleden av å fordype sin tro på Jesus Kristus. Derfor er det ikke vanskelig å forstå at disiplene trengte en forberedelsestid "ved å være sammen med ham". Slik kunne Jesus forme dem til gode og trofaste disipler. Senere ble de sendt ut for å forkynne Evangeliet og bære vitnesbyrdet.

Dette danner grunnlaget for Kirkens presteutdannelse. I seminaret følger studentene vår Herres Jesu Kristi forbilde – han som var lærer, prest og hyrde – og formes til sanne hyrder for sjelene. De skal derfor forberedes til ordets tjeneste, nemlig å forstå Guds åpenbarte ord bedre og bedre, stadig å grunne på det og å

St. Eystein presteseminar

uttrykke det i ord og gjerning. De skal forberedes til gudstjenestens og helliggjørelsens tjeneste, nemlig ved bønn og utførelse av de liturgiske handlinger. De bringer frelsens verk ut i verden ved det eukaristiske offer og gjennom de andre sakramentene. Prestestudentene skal forberedes til hyrdens tjeneste, nemlig til å kunne vise menneskene Kristus, slik at de kan vinne flest mulig ved å gjøre seg til tjenere for alle (1 Kor 9,19). Derfor skal alle sider av utdannelsen, den åndelige, den intellektuelle, den pastorale og den menneskelige siden tilrettelegges i St. Eystein presteseminar.

Den åndelige utdanning

Disiplene bad Jesus om å lære dem å be. Studenter som forbereder seg til prestetjeneste må bli bønnens menn. I seminaret lærer studentene å leve i et nært og hyppig fellesskap med Faderen ved hans Sønn Jesus Kristus i Den Hellige Ånd. De skal opplæres til å søke Kristus i trofast overveielse av Guds ord, i virkelig forening med Kirkens hellige mysterier, især gjennom eukaristien og gjennom tidebønnene. Studentene skal lære å leve etter evangeliets mønster og å bli faste i tro, håp og kjærlighet, slik at de ved utøvelsen av disse dyder skaffer seg en bønnens ånd, oppnår styrke og kraft fra sitt kall, får kraft til de øvrige dyder og vokser i iver for å vinne alle mennesker for Kristus.

Den intellektuelle utdanning

Jesus underviste og veiledet sine disipler, og senere lærte Jesu disipler andre apostler. Den Hl. Paulus sier: «For jeg har mottatt fra Herren dette som jeg også har gitt videre til dere» (1 Kor 11,23). Det meste av tiden i seminaret vil studentene studere filosofi og teologi. De filosofiske fag fører til at de kan oppnå en sikker og sammenhengende erkjennelse av mennesket, verden og Gud. I de teologiske fag trenger studentene dypt inn i troen, nærer sitt eget åndelige liv gjennom den og blir i stand til å forkynne, fremstille og verne den i sin gjerning som prester.

Den pastorale utdanning

Den pastorale omsorg preger hele studentenes utdanning. Studentene skal følge Kristi eksempel ved å tjene mennesker. I seminaret vil studentene la seg bli ledet av Jesu lære: "For Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange" (Mk 10, 45). I pastoral praksis vil studentene kunne utøve kjærlighetsgjerningene, plikten til å hjelpe de fattige og de syke etc. I det hele tatt skal studentene utvikle evner som f.eks. evnen til å høre på andre og til i kjærlighetens ånd å åpne sine sinn for de ulike forhold, som de forskjellige menneskelige situasjoner er preget av. Dermed kan de vise samme sinnelag som Jesus Kristus.

Den disiplinære utdanning

En prest som er kalt til tjeneste, vil etterligne Jesus. Han vil være «Kristi levende bilde». I seminaret skal studentene venne seg til å forme sin egen karakter riktig. De skal formes slik at de får et fast sinn, og i det hele tatt lærer å verdsette de dyder som regnes for å være mest verd blant mennesker og som anbefales for en Kristi tjener, f.eks. oppriktighet, bestandig streben etter rettferdighet, ordholdenhet, vennlig omgangsform og måtehold forenet med kjærlighet i tale. Disiplinen i livet på seminaret skal ikke bare regnes for et fast vern for det felles liv og for kjærligheten, men anses for å være et nødvendig ledd i hele utdannelsen. Dette kan bidra til at studentene kan oppnå herredømme over seg selv. Samtidig vil disiplinen fremme en høy grad av personlig modenhet og utvikle de øvrige anlegg, som især bidrar til å gjøre Kirkens virksomhet velordnet og fruktbar. På den måten lærer de å være herrer over seg selv, venner seg til å bruke friheten klokt og til å handle selvstendig og virksomt.

Disse sider ved utdannelsen, den åndelige skolering, studieplanen, studentenes fellesliv og disiplin, samt den pastorale praksis som tilrettelegges av St. Eystein presteseminar, tar sikte på at studentene formes til sanne hyrder etter vår Herres Jesu Kristi forbilde, han som var lærer, prest og hyrde. ■

Filosofen

I katolsk teologi spiller filosofi en stor rolle. På de fleste katolske fakulteter rundt om i verden finnes det egne seminarer for filosofi. Filosofi er en naturlig del av den katolske tro. Prestestudentene må skolerer i filosofi. Siden Norge nå har fått sitt eget katolske preste-seminar, er saken av stor betydning. I dette essayet vil forfatteren ta oss med på noen tanker om det filosoferende mennesket.

“I FILOSOFISTUDIET DREIER DET SEG IKKE OM Å VITE HVA FORSKJELLIGE FILOSOFER HAR TENKT, MEN Å VITE HVA SANNHETEN ER I DET DE SIER”. THOMAS AQUINAS

AV HENRIK HOLM

Platon: filosofen og folkemengdens latter
“Mens han betraktet stjernene og hadde blikket vendt oppover, falt han i en brønn, og en vittig og morsom trakisk tjenestepike spottet ham og sa at han traktet etter å forstå hva som fantes i himmelen, men var helt ukjent med det som lå under nesen på ham og for hans føtter. Den samme spott kan rettes mot alle som vier sitt liv til filosofien. For det er virkelig sånn at en slik person er ukjent med sin nærmeste nabo; ikke bare er han ukjent med hva naboen gjør, men nærmest også med om han er et menneske eller en annen form for skapning. Men når det gjelder spørsmålet om hva nå et menneske er, og hva som passer seg for en slik natur, til forskjell fra andre, å gjøre og utsettes for, så er dette spørsmålet han søker svar på og anstrenger seg for å utforske”¹

Slik beskriver Platon filosofen i sin dialog *Theaitetos*. Filosofen påkaller seg latter. Selvfølgelig, hvem hadde ikke ledd hvis man så

en som betraktet himmelen på en så intens måte at han datt ned i en brønn? “Filosofen kjente ikke til det som lå under nesen på ham og for hans føtter”. Det er jo helt klart at et menneske som bare betrakter det som ligger under nesen og foran føttene, fører en langt sikrere eksistens enn denne mannen som var mer opptatt av himmelen og den større sammenheng han var satt inn i.

Platon går et skritt videre: Det er ikke bare den trakiske tjenestepiken som ler av ham, men hele folkemengden: “[...] når han i retten eller andre steder tvinges til å diskutere ting som ligger for hans føtter eller rett foran hans øyne, påkaller han latter ikke bare hos trakiske tjenestepiker, men hos hele resten av folkemengden fordi hans uerfarenhet får ham til å havne i alle mulige fallgruver og vanskeligheter”. Her ser vi at det ikke bare er brønnen som er faren for filosofen. Det er også den generelle uerfarenhet som får folkemengden til

¹ Platonsitatene i denne artikkelen er hentet fra den utmerkede oversettelsen til Øyvind Rabbås i: Platon, samlede verker VI (Parmenides, Theaitetos, Sofisten, Statsmannen), Vidarforlagets kulturbibliotek 2004. Heidegger-sitatene er egen oversettelse fra Martin Heidegger, *Die Grundbegriffe der Metaphysik, Welt – Endlichkeit – Einsamkeit*, Frankfurt am Main 1983. Når det gjelder det tyske begrep „Dasein“ har jeg valgt å følge Arne Næss og derfor oversatt det med tilstedeværelse. Man kan også oversette det med “der-væren”.

Filosofisk essay

å bryte ut i latter. Filosofen er ikke opptatt av det massen bryr seg om, nemlig det som ligger foran nesen og under føttene. Han skiller seg ut og blir ofte sett på som svært enfoldig og rett og slett dum, føyer Platon til. Og vi kan jo forstå folkemengden når Platon sier at denne filosofen ikke en gang kan re sengen sin, krydre maten eller holde en smigrende tale. Poenget er allikevel ikke disse enkelthetene. Hva Platon vil fortelle sine lesere, er at filosofen ikke lar folkemengdens argumenter være gyldige i deres bedømmelse av livet. Når f.eks. filosofen hører "om noen som eier tusen mål jord eller enda mer, og om hvilken fantastisk stor eiendom dette skal være, så forekommer dette ham å være et knøttlite landstykke, vant som han er til å ta hele jorden i betraktning". Med dette eksemplet kommer man et skritt videre: Rikdom, eiendom, penger, makt og offentlig innflytelse er for filosofen ting som overhodet ikke interesser ham. Det er bl.a. disse tingene som er ment med det som "ligger under nesen og foran føttene". Et menneske som kun er opptatt av dette, skiller seg ikke ut fra massen. Derimot påkaller filosofen seg "massens latter, dels fordi han synes å holde seg bedre enn dem, og dels fordi han er uvitende om det som ligger rett foran nesen hans, og er rådløs i alle slike situasjoner".

I sitatet ovenfor fikk vi en opplysning om hva som opptar filosofen, nemlig at han er "vant til å ta hele jorden i betraktning". Det er ikke de enkelte konkrete ting eller livssituasjoner han bryr seg om, men det allmenne spørsmål etter hva jorden er, hva væren er, hva mennesket er og hva som er målet med alt det som er. Mens folkemengden er mer opptatt av "hvilken urett har jeg gjort mot deg og du mot meg?", undersøker filosofen istedenfor "hva rettferdighet og urettferdighet er, og hvordan de skiller seg fra hverandre og andre ting". Og istedenfor for "å spørre 'er kongen lykkelig som eier en masse gull?', undersøker han hva et kongedømme er, og generelt hva menneskelig lykke og ulykke er – hva hver av disse er og på hvilken måte det passer seg for menneskets natur å oppnå det ene og unngå det andre". Filosofen stiller med andre ord allmenne spørsmål og belyser en sak

fra alle sider. Han vil nemlig vite hva som er sannheten om mennesket og om alt det som er. Det folkemengden er opptatt av, ser han på som hindringer for muligheten av å kunne erkjenne sannheten. Når sannhetsspørsmålet om mennesket og dets væren har begynt å oppta en, kan det nettopp hende at man faller ned i brønnen og glemmer det som ligger foran nesen og under føttene. Det er Platons overbevisning at et menneske som stiller spørsmål ved livet og som undrer seg over alt det som er, vil oppdage

Det er Platons overbevisning at et menneske som stiller spørsmål ved livet og som undrer seg over alt det som er, vil oppdage aspekter ved virkeligheten som det rett og slett er umulig å oppdage hvis man bare er opptatt av penger, eiendom, makt, offentlig innflytelse, ære og ros.

aspekter ved virkeligheten som det rett og slett er umulig å oppdage hvis man bare er opptatt av penger, eiendom, makt, offentlig innflytelse, ære og ros. Men som man kan skjønne, påkaller en slik spørrende holdning seg folkemengdens latter og spott. Ja, du kan risikere å bli sett på som en idiot og som et "sosialt avvik" (denne forferdelige betegnelsen vi i dag bruker om mennesker som ikke oppfører seg etter våre forventninger). Det er altså ikke uten en viss fare man begir seg ut i å filosofere. Ikke bare blir folkemengden en trussel, men også livet i sin helhet. Dermed er vi kommet frem til et moderne eksempel på tenkning om filosofens skjebne i verden: Martin Heidegger.

Martin Heidegger: det evige gjennomsnitt og filosofiens angrep

For Heidegger er filosofien truet av "det evige gjennomsnitt". Vi er vant til å holde det normale for å være det vesentlige, og det gjennomsnittlige for det allmenne og det sanne. "Normalmennesket lar sine små fornøyeligheter være målestokken for det som skal gjelde som glede. Normalmennesket lar sine tynne redsler være målestokken for hva som skal gjelde som det skrekkinngytende og som angst. Normalmennesket lar sin mette veltfredshet være målestokken for sikkerhet og usikkerhet". Det er dette evige gjennomsnittet Heidegger

påpeker har blitt den gjeldende domstolen i våre dager. "Hvem kan forsikre oss om at mennesket i sin selvforståelse i dag har gjort om sin egen middelmådighet til sin gud?" Det ville ha sprengt rammen av dette essay skulle vi ha gått inn på spørsmålet om Heidegger her har rett eller ikke. Det avgjørende i denne sammen-

Det evige gjennomsnitt forhindrer en søken etter sannheten. Positivt formulert: Livet er mer enn det evige gjennomsnittet!

heng er å vise at filosofen må våge å gå vekk fra det evige gjennomsnittet, for å komme til det sant menneskelige og til spørsmålet om hva vår tilstedeværelse i verden egentlig betyr. Platon og Heidegger er ganske så enige: Folkemengdens latter er en trussel mot filosofien. Det evige gjennomsnitt forhindrer en søken etter sannheten. Positivt formulert: Livet er mer enn det evige gjennomsnittet!

Det interessante med Heidegger er at han i denne forbindelse går et skritt videre. Det er ikke bare folkemengdens latter og det evige gjennomsnittet som står imot filosofien, men livet som sådant: Når man begir seg ut i å filosofere, opphører det selvsagte å være selvsagt. Man kan nærmest erfare livet som en trussel mot en selv. Man blir "jagd ut av hverdagen tilbake til tingenes grunn", sier Heidegger, og

Å filosofere og det å være våken overfor virkeligheten man lever i, er noe helt annet enn å lære seg filosofihistorie.

fortsetter: "Angriperen er ikke mennesket selv [...], men selve menneskets tilstedeværelse i verden retter i filosofien et angrep på mennesket. Så er mennesket i grunnen av sitt vesen [...] en som blir angrepet og grepet av 'at han er, det han her' [...]".

Å filosofere er derfor en kamp: en kamp med oss selv, med omverdenen og med de krefter som er i oss og i andre. I tillegg til folkemengdens latter og det evige gjennomsnitt kommer som en tredje faktor tilstedeværelsen selv som en trussel. Angrepet kommer fordi vi allerede er grepet av livet. Vår søken etter

sannheten om oss selv har rystet oss og rokker ved roten av våre liv.

Filosofen har det ikke lett. Allikevel oppdager mange filosofer i denne kampen en rikdom som frembringer ærefrykt, ydmykhet og respekt overfor naturen, en selv og alt som lever og finnes. Det må ikke nødvendigvis bli slik, filosofi kan også føre til det helt motsatte: respektløshet, hovmod og likegyldighet. Nyere filosofi bringer mange eksempler på det. Når f.eks. David Hume definerer erkjennelses mål som "what we can do with it when we have it", vitner det heller om et ønske etter makt og herredømme. Det samme gjelder Francis Bacon som nettopp forstod naturvitenskap som metode for å beherske natur, og ikke for å leve i best mulig overensstemmelse med den. Mot slike begrensinger gjelder det å fastholde vår følelse av å være grepet av livets mysterium. For det er nettopp det, som vi så, som er filosofiens gjenstand, nemlig spørsmålet etter hva mennesket og livet i sin grunn og helhet er. Filosofien erkjenner sannheter som er skjult for det evige gjennomsnitt. Den ser f.eks. menneskets storhet og de dybder mennesket kan komme til.

Til og med gudsspørsmålet er ikke fjernt for det filosoferende menneske. Uansett hvordan man forestiller seg det og kommer frem til det, er det guddommelige noe som beveger enhver filosof. Når man i tanken har kommet i berøring med det guddommelige, kan en dyptlodgende virkelighetserkjennelse være en naturlig følge. "Tilstedeværelsens angrep" er til vårt beste. Men som sagt: Slike dype erkjennelser hindrer ikke filosofen fra å bli sett på av folkemengden som idiot og som avvik fra det evige gjennomsnitt. Som filosof kan man, som Hegel sier, bli en representant for den omvendte verden, som i bunn og grunn er den egentlige verden. Eller for å komme tilbake til Platon: Han sammenligner det sovende menneske med et ikke-filosofisk menneske og den våkne med filosofen. Den som sover, eksisterer også, men det å være

Filosofisk essay

våken, er noe helt annet. Her må vi ta opp en misforståelse som lett kan snike seg inn: Å filosofere og det å være våken overfor virkeligheten man lever i, er noe helt annet enn å lære seg filosofihistorie. Å vite hva filosofer har tenkt er meget interessant, og den som filosoferer kommer ikke utenom det. Allikevel er en filosof eksistens ganske annerledes. Enhver kan filosofere. Filosofien er hverken forbeholdt universitetsprofessoren eller spesielt interesserte nisjekulturer. Å kunne filosofere kan heller sammenlignes med den kjente kristne formulering: Menneske, erkjenn din storhet. Men fordi vi ikke vil erkjenne vår storhet, lar vi det evige gjennomsnitt gjelde og gjør vår egen middelmådighet om til vår Gud, som Heidegger sier. Tanken om et syndefall, – en tanke som Platon hadde lenge før kristendommen kom på banen, og som derfor kan gjelde som en allmenn menneskelig tanke – er i denne anledning ikke så fjern. Å la middelmådighet og det evige gjennomsnitt råde i livet hører hjemme i den åndelige dovenskapen, *acedia*, som den kristne tradisjon regner som en av de syv hovedsyndene.

Filosofiens natur: kontroversiell

Nå er det slik at filosofene kommer frem til forskjellige svar på sine spørsmål om hva som ligger til grunn for tilværelsen og hva mennesket til syvende og sist er. Derfor melder spørsmålet seg: Hvordan skal man forholde seg til den pluralitet som finnes av filosofiske svar på livets fundamentale spørsmål?

Platon kalte denne pluraliteten "gigantkampen" om væren. Det er nemlig svært omstridt hva mennesket er og hva som finnes av mening i tilværelsen. Her strides det, ja det er en gigantkamp uten like, kanskje den største av alle kamper. Det fantastiske er at denne gigantslakten aldri vil ta ende så lenge det finnes mennesker på jorden. For noen kan det være trist og nettopp derfor være et argument mot filosofien, men for andre er det en grunn til glede. Filosofiens natur, altså det den er i sitt

vesen, er nemlig kontroversiell. Den er en slags varig dialog om fundamentale spørsmål. Man kan gå så langt som å kalle den en varig institusjonalisering av denne gigantkampen om væren. For hvis vi mennesker slutter å reflektere over egne tanker og andres tanker, opphever vi oss selv. En slik opphevelse er mulig. Et meget aktuelt og konkret eksempel: Datahverdagen vi alle lever i, kan bli en forferdelig trussel hvis vi lar datamaskinen tenke for oss. Dersom vi kun kan bevege oss innenfor den ramme datamaskinen gir, opphever vi vår egen frihet. Vi blir slaver under våre egne tekniske hjelpemidler.

Fordi filosofien er av kontroversiell natur, finnes det ingen som har fullmakt til å si: Kant er bedre enn Heidegger. Nei, i filosofien er ikke autoritetsargumentet av noe særlig tyngde. Det og det er sant fordi han eller hun har sagt det, er ikke et gyldig filosofisk argument. (En annen ting er at det absolutt kan lønne seg å sette seg inn i hva de store filosofer lærer.) Autoritetsargumentet er i motsetning til filosofien et elementært aspekt i troen: Vi tror at den apostoliske tro er sann fordi Apostlene er de normative vitnene til Guds åpenbaring i Jesus Kristus.

Hva som er gjeldende for en spesiell tids-epoke, kan heller ikke være dommeren over rett og galt i filosofien. En filosof må kun si det han mener er sant, og ikke det som han tror er og/eller kan bli herskende offentlig mening. Med andre ord er den kjente formelen "slik kan man ikke snakke i dag" overhodet ikke et filosofisk argument.

Filosofiens oppgave er å belyse enhver side ved de fenomener som møter oss, og hans

Filosofien er en slags varig dialog om fundamentale spørsmål. Man kan gå så langt som å kalle den en varig institusjonalisering av denne gigantkampen om væren.

Enhver kan filosofere. Filosofien er hverken forbeholdt universitetsprofessoren eller spesielt interesserte nisjekulturer.

Filosofien kan ikke defineres ut ifra hvilken nytte den har for staten eller ut ifra noe som helst utenfor den selv. Den er et mål i seg selv fordi sannhetsspørsmålet står i sentrum. Den kan aldri – skal den være tro mot sitt eget vesen – levere et teoretisk rammeverk for en ideologi eller en spesiell livsoppfatning. Filosofien kan derfor være svært så ubekvem for et samfunn.

bekymring er å ha glemt eller utelukket aspekter som burde ha vært med i en totalbetragtning av virkeligheten. Her vil det oppstå uenighet om hva som hører med i en helhetlig betraktning av virkeligheten. Nok et bevis på filosofiens kontroversielle natur, en natur som taler for den og ikke mot den. De største brudd på filosofiens kontroversielle natur kommer fra de som kaller seg filosofer, sier

Platon i dialogen mot sofistene. Med andre ord: Helt fra begynnelsen av filosofihistorien er det ikke slik at de som vi i dag kalles filosofer, nødvendigvis er det i virkeligheten. Det gjelder også motsatt: Ethvert menneske kan være en filosof uten å være det "på papiret".

Er filosofi nyttig?

La oss til slutt streife spørsmålet om filosofiens nytte for samfunnet. I dag er jo samfunnsrelevansen kriteriet for det meste, selv i forskningen på universitetene. Før vi begynner kan vi allerede fastslå: Her faller filosofien rett igjennom. Den er ikke av en slik nytte som statsfunksjonæren, tannlegen eller ingeniøren representerer. Filosofien er av en helt annen art og kan ikke sammenlignes med noe annet.

Forutsetningen for filosofiens kontroversielle natur er frihet. Når man i det tidligere Sovjet søkte etter filosofer som kunne gi statsideologien en bredere teoretisk fundament, er det det absolutt motsatte av filosofi.

Filosofien kan ikke defineres ut ifra hvilken nytte den har for staten eller ut ifra noe som helst utenfor den selv. Den er et mål i seg selv fordi sannhetsspørsmålet står i sentrum. Den kan aldri – skal den være tro mot sitt eget vesen – levere et teoretisk rammeverk for en ideologi eller en spesiell livsoppfatning. Filosofien kan derfor være svært så ubekvem for et samfunn. Den kan nemlig stille oss overfor spørsmål som vi ikke vil skal kunne besvares fordi svarene vil sette grenser for visse handlinger. Som filosof er man ikke alltid velkommen. I totalitære samfunn er man til og med uønsket, fordi slike samfunn bevisst undertrykker sannheten.

Sett ut ifra det hverdagslige liv har heller ikke filosofien noen relevans. Det evige gjennomsnitt og filosofien ligger i kamp med hverandre. Dette må ikke forstås dit hen at filosofien er kritisk til hverdagslivet. Tvert imot tjener filosofien hverdagslivet på den måten at den alltid minner oss om sannhetsspørsmålet: Hva er det sanne menneskelige liv? – et spørsmål som ikke er behagelig for en verden som søker etter en umenneskelig perfektjon av mennesket. Riktignok kan ikke filosofien besvare spørsmålet fullt og helt, men den kan minne oss om den større sammenhengen vi er født eller bedre sagt "kastet" inn i, som Heidegger sier. Men for å slutte der vi begynte: Folkemengden kan se på deg som en idiot som stiller slike "abstrakte og livsfjerne" spørsmål. I Det nye Testamentet kan man lese om korset som dårskap for verden og om korsfestelsen av sannheten selv, Jesus Kristus. Det er ikke helt uten grunn at enkelte har sammenlignet dette med filosofiens forbilde og foregangsmann: Sokrates. Han måtte drikke giftbegeret fordi han plaget folk med sannhetsspørsmålet. ■

Om musikk og liturgi – eller om musikk og liv.

EN REFLEKSJON OVER RATZINGERS MUSIKKTENKNING.

AV ØIVIND VARKØY

*Dr. art. Varkøy er førsteamanuensis ved Norges musikkhøgskole
og fra høsten av medlem av redaksjonen i St. Olav.*

*I denne artikkelen tar forfatteren oss med inn i kardinal Ratzingers liturgiske tankeunivers. Grunnlaget er den velkjente og meget populære boken *Liturgiens ånd (Der Geist der Liturgie)* som kom ut i 2001. Den finnes i norsk oversettelse på St. Olav forlag.*

I boken *Liturgiens ånd* reflekterer Joseph kardinal Ratzinger bl.a. over musikkens rolle og funksjon i Kirkens liturgi¹. Denne rammen gir naturlig nok musikktenkningen hans noen bestemte perspektiver. Jeg vil hevde at for en musikkrefleksjon som på denne måten knyttes til Kirkens liturgi er rammen man tenker innenfor og de perspektivene man dermed legger til grunn for tenkningen, samt bevisstheten omkring både ramme og perspektiver, mer frigjørende enn begrensende. Jeg skal forsøke å forklare hva jeg mener.

Ratzingers musikktenkning rammes altså inn av den største av alle rammer; Kirkens liturgi². *Innenfor* denne rammen har så musikken en meget sentral funksjon i liturgien, om enn på en måte som bl.a. fører til at det blir vanskelig å snakke om musikkens "autonomi"³ og om det "subjektive og frie kunstneriske uttrykk" på samme vis som man gjør *utenfor* rammen av Kirkens liturgi. Det er imidlertid

klart at denne i prinsippet største av alle rammer i dag av mange ikke oppfattes som en aktuell ramme i det hele tatt. Man forholder seg helst til helt andre rammer. Bl.a. er det vi må kunne kalle "relativismens ramme" mektig populær. "Musikktenkningen" som foregår i moderne norsk offentlighet, knytter seg ofte til nettopp denne rammen. Dette gjelder i kulturpolitikken som det gjelder i massemedia og i skole. All musikk er like gyldig og i prinsippet verdifull, gjerne minst like verdifull som... etc.

På den ene siden, og sett i relasjon til det vi vet om den såkalte "gode smakens" sosialt distingverende og undertrykkende funksjon⁴ – dvs. hvordan høyere sosiale lag har sett ned på "folkelig musikk", er en tilbakeskuende bekymring på vegne av "den gode musikken" for så vidt av begrenset verdi. Bevisstheten om de ulike musikalske uttrykksformenes verdi, på tvers av generasjoner, sosiale lag og kulturer – kan tvert i mot ses som et viktig element i en

Angsten for å tråkke noen på tærne hva musikksmak angår leder slik til en situasjon hvor det blir umulig å drøfte det faktum vi alle har erfart; musikk virker.

musikktenkning som ønsker å bidra til annet enn skyttergravskrig.

På den andre siden kan en uproblematiskert og naiv relativisme lede til at man overser forskjellen mellom det at noe er *like gyldig* – og det at det hele blir *likegyldig*. I enkelte sammenhenger blir dermed relativismen drevet så langt at musikk til slutt fremstår som likegyldig; som det eneste i verden vi *ikke påvirkes av*. Og det er jo unektelig en pussig situasjon. Angsten for å tråkke noen på tærne hva musikksmak angår leder slik til en situasjon hvor det blir umulig å drøfte det faktum vi alle har erfart; *musikk virker*. Vi blir selvsagt påvirket av musikk – som vi påvirkes av lyd og lydmiljøer generelt. Vi vet av erfaring dessuten at *ulik musikk virker forskjellig*. Dette blir selvsagt ytterligere komplisert ved at vi også vet at det sågar kan være slik at den samme musikken virker forskjellig på to ulike

Både naiv relativisme, avmystifisert snusfornuft og markedstenkning er meget fjernt fra Ratzingers liturgiske ramme om musikken, tegnet opp som den er med den mystiske undringen som fundamentalt perspektiv.

mennesker, eller virker forskjellig på det samme menneske ved to ulike anledninger, – men dette får vi la ligge i denne omgang. Men *virker*, det gjør musikken – som oftest og på de fleste – på en eller annen måte.

Også i kirkelige miljøer kan man støte på en slik naiv relativisme hva musikk angår. Det er bemerkelsesverdig – selv om det nok ofte kan være konsekvenser av høyst prisverdige ønsker om å møte folk der de er, å nå frem til folk osv. Og det er mer enn bemerkelsesverdig i det den naive relativismen gjerne kombineres med at musikktenkningen isoleres fra en teologisk refleksjon omkring det hellige. Musikktenkningen kan dermed pussig nok også i kirkelige sammenhenger ofte fremstå i

en avmystifisert og snusfornuftig pedagogisk form. Musikken blir et rent menneskelig fenomen, og drøftes dermed primært knyttet til personlige preferanser, dvs. “smak og behag” på den ene siden – og “markedsføring av budskapet” på den andre. Nettopp derfor er lesningen av Ratzingers lille bok frigjørende. Både naiv relativisme, avmystifisert snusfornuft og markedstenkning er meget fjernt fra Ratzingers liturgiske ramme om musikken, tegnet opp som den er med den mystiske undringen som fundamentalt perspektiv.

Ratzingers fokuserer musikk som et fenomen som strekker seg langt ut over profane oppfatninger av verden, mennesket og musikken. Denne tilnærmingen forholder seg på en selvfølgelig måte til en liturgisk og sakral virkelighetsoppfatning og livsforståelse, hvor musikken som tidens kunstart paradoksalt nok fremstår som et uttrykk for det tidløse, og hvor påminnelsen om og erindringen av Guds evighet møtes av opplevelsen av vår egen jordiske endelighet. Nettopp i det musikken i liturgien knytter seg til andre kunstformer, for eksempel ved sang av hellige hymner foran malerier av hellige handlinger eller ikoner, fremstår den liturgisk musikalske erfaringen hos Ratzinger som erkjennelse av evigheten, i hvert eneste opplevd øyeblikk. Selvsagt er dette en tenkning som innenfor en moderne og avmystifisert musikktenkning vil betegnes som “urimelig”. Også nettopp derfor er denne tilnærmingen frigjørende i en tid hvor frihet fra den formale rasjonalitetens åk, eller “snusfornuften” om man vil, først og fremst – ja så godt som utelukkende synes å eksistere i rommene for kunst – og liturgi.

I det sangen overskrider ordene, blir den i Kirken å betrakte som den sanne “tunge-tale” – den nye tunge som Åndens gave, hvor troens “nøkterne rus” finnes. Ratzinger fremhever at det må kunne omtales som *rus* – i det den rene (eller formale) rasjonaliteten blir overskredet, men også *nøktern* – da sangen

Liturgi

knyttet til *logos* i en ny (eller alternativ) form for rasjonalitet. Dette er ett fundamentalt aspekt ved den liturgiske musikken. I det følgende vil jeg drøfte dette overordnede logos-perspektivet – og tre andre sentrale perspektiver som på forskjellig vis knytter seg an til logos-perspektivet.

Logos-orientering

Den liturgiske musikken må altså i følge Ratzinger være knyttet til *logos*. Én forståelse av dette perspektivet ligger ganske enkelt i det at den liturgiske musikken er forbundet med ordene. Sangen har altså forrang i liturgien, noe som imidlertid ikke innebærer en fullstendig avvisning av instrumentalmusikk.

Videre finnes en annen og dypere forbindelse mellom den liturgiske musikken og *logos*, i det den liturgiske musikken er knyttet til *logos* ved selve Ordet; Kristus. Riktignok overskrider sangen de talte ordene, men den må selvsagt være forbundet med Ordet. Det er i denne sammenhengen uttrykket “den nøkterne rusen” hører hjemme; i den liturgiske musikken må det nemlig alltid gjenstå en form for rasjonalitet og fornuftsmessighet som hindrer oss fra å synke ned i det irrasjonelle og ubeherskede. Her klinger begrepene *apollinsk* og *dionysisk* med i den kristne musikktenkningen, og Ratzinger henviser da også bl.a. til Platons tenkning⁵ mht. hvordan den gode musikken er knyttet til den apollinske opphøyelse av ånden ved å *knytte denne sammen* med sansene, mens den dionysiske musikken river oss inn i en rus hvor ånden *underordnes* sansene. Ratzingers poeng er her at *logos*-tilpasset musikk leder til at mennesket “blir integrert i noe høyere, og ikke deltar i noen formløs rus eller sanselighet”⁶.

En tredje forståelse av den liturgiske musikkens forbundethet med *logos* ligger i det *kosmiske perspektivet*. Her trekkes Augustins pythagoreisk orienterte musikktenkning frem⁷ med sitt fokus på den kosmiske musikken, noe

som i kristen kontekst handler om englenes sang, og bak dette altets dypeste grunn; Skaperånden, hvor Logos, Ordet selv er den store kunstner.

Dette fokuserer sammenhengene som finnes og må finnes mellom den jordiske og den himmelske sangen, og er i høy grad et mystisk perspektiv.

Ratzingers fokuserer musikk som et fenomen som strekker seg langt ut over profane oppfatninger av verden, mennesket og musikken.

Kosmisk orientering vs. subjektivitet

Knyttet til denne siste forståelsen av den liturgiske musikkens *logos*-tilknytning vokser så et annet sentralt perspektiv i refleksjonen omkring musikk og liturgi frem; forholdet mellom den kosmiske orienteringen og kunstens subjektive frihet. Dette er en gammel diskusjon innenfor Kirken som bl.a. handler om kunstens frihet, tendensene til virtuositet og den subjektive lidenskap på den ene siden vurdert i forhold til musikkens

inn- og underordning i et liturgisk perspektiv på den andre siden. En moderne variant av en slik diskusjon finner vi for eksempel i den relativt omfattende kritikken i musikkfaglige kretser av en komponist som Arvo Pärt. Mange hevder at den ortodokse Pärts senere musikk primært fremstår som en lydkulisse for lytterens religiøse stemning. Musikken har mistet sin egen verdi, sin autonomi. Mot en slik kritikk kan man da fremheve at om man skal nærme seg Pärts verden, så må særlig forholdet mellom *ikon* og musikk medtenkes. Ortodokse teologer sammenligner ofte hymner med ikoner. I det ikonet er en påminnelse om det høye, vekker det et minne om

Den liturgiske musikken må altså i følge Ratzinger være knyttet til logos.

Ortodokse teologer sammenligner ofte hymner med ikoner. I det ikonet er en påminnelse om det høye, vekker det et minne om en glemt dybde i verden, en tapt sannhet, et hjemland.

en glemt dybde i verden, en tapt sannhet, et hjemland. Og akkurat som ikonenes prototype eksisterer i himmelen, har også hymnens prototype pre-eksistens hos Gud. Derfor klinger de hjemligste himmelske klanger via hymnen inn i sjelen, uttrykker tilværelsens dypeste fylde, og taler trøstende og oppløftende til oss. *Musikken*

Musikken avdekker essens, slik den avbildede selv virker i og gjennom ikon-bildet. Kunstneren blir slik et medium for det guddommelige, noe som innebærer at kunstneren avstår fra all selvhevdelse og kunstferdighet.

som ikon uttrykker dermed en sakral stillhet, et tilbakeholdt nærvær som minner oss om den bakenforliggende ubevegelige kraften. Musikken avdekker essens, slik den avbildede selv virker i og gjennom ikon-bildet. Kunstneren blir slik et medium for det guddommelige, noe som innebærer

at kunstneren avstår fra all selvhevdelse og kunstferdighet. Idealet er et minimum av detaljer og et maksimum av uttrykk – i en musikk nærmere forbundet med en kosmisk bevissthet enn med subjektive lidenskaper⁸.

Kulturell universalisering

Et tredje perspektiv i Ratzingers musikkdrøfting er den kulturelle universaliseringen i Kirken – og betydningen dette må få for tenkningen omkring musikk og liturgi – i møtet mellom Kirken og ulike kulturer. Ratzinger understreker

Denne fullstendige paletten av følelsesmessige uttrykk er befriende ulik det populistiske og kanskje gjerne "lavkirkelige" kravet om at musikken, også i Kirken, skal underholde og gjøre oss "glade".

at Kirken må gå inn i den kulturelle universaliseringen – om den ønsker å overskride sin europeiske ånd og kontekst. Dilemmaet som oppstår i forbindelse med vurderingen av musikk og liturgi i dette perspektivet, blir imidlertid hvordan universaliteten skal komme til uttrykk samtidig

som den tradisjonelle kristne (dvs. vestlige?) musikalske identiteten kan ivaretas. Selvsagt er det mulig å tenke for eksempel den liturgiske musikkens binding til *logos* (fremfor sanselig-

heten) uavhengig av forskjeller i kulturelt betingede musikalske uttrykksformer. Men uproblematisk er det ikke. I sær ikke når vi er kjent med den europeiske historiske tendensen til å vurdere visse kulturers utpregede rytmiske musikk som "uanstendig" sanselig, ja nettopp dionysiske. Jeg tenker altså allikevel at det er mulig – om man er åpen for a) at rytmisk musikk kan handle om andre ting enn kropp, og b) at gleden ved stemmens og kroppens bevegelse – for å parafrasere Platon⁹, ikke alltid handler om uanstendighet. Ellers er det selvsagt også en mulighet for c) å problematisere tradisjonelle vestlige oppfatninger omkring forholdet mellom ånd og sanselighet, i det man d) drøfter nærmere *innholdet* i begrepene "sanselighet" og "ånd" i relasjon til fenomenet musikk. Dette er for øvrig en problematikk som ikke kun gjelder i Kirkens møte med ikke-europeiske kulturer og deres musikk. Det gjelder også i kultur møter innenfor den vestlige kulturkretsen – da gjerne på tvers av generasjoner. Når Ratzinger ser rock som "et uttrykk for elementære lidenskaper", reiser dette åpenbart en problematikk omkring forholdet mellom slik musikk og Kirkens rom for ulike musikalske uttrykk. Kirkens kulturelle universalitet både på tvers av geografiske og generasjonsmessige skiller, vil slik jeg ser det være betinget av viljen til åpne drøftinger omkring slike momenter – ikke minst altså i lys av *logos*-perspektivet.

Uttrykksmessig spennvidde

Det fjerde og siste perspektivet som skal løftes frem i denne sammenhengen, er vekten på bredde i musikalsk-liturgiske uttrykk – innenfor rammen av en kosmisk *logos*-orientering. I et historisk perspektiv er det slik at "...hele spennvidden av erfaringer ... er blitt til bønn og sang for Gud. Sorg, klage, ja anklage, frykt, håp, tillit, takknemlighet, glede – hele livet gjenspeiler seg ...".¹⁰ Denne fullstendige paletten av følelsesmessige uttrykk er befriende ulik det populistiske og kanskje gjerne "lavkirkelige" kravet om at musikken, også i Kirken, skal underholde og gjøre oss "glade". Dessuten setter det utvilsomt

Liturgi

også eventuelle sanselig nytelsesorienterte og muligens "høykirkelige" rent estetiserende forhold til liturgien i et interessant relieff.

Forventningene om at musikken primært skal "gjøre oss glade" er relativt vanlige. Nå er det jo ikke noe galt i å være glad – eller å bli glad av musikk, men når da for eksempel læreplaner for norsk skole, av alle følelser som finnes, *kun* omtaler følelsen "glede" i forbindelse med barn og unges opplevelse av og forhold til kunst, er dette et uttrykk for hva jeg kaller et reduksjonistisk forhold til musikk (og kunst generelt). Musikkens funksjon begrenses altså til gledesaspektet alene, mens *livet* som kjent også rommer en del andre erfaringer og tilstander. Ratzingers poeng er at musikken i Kirkens liv nettopp bærer hele spennvidden av menneskelig erfaringer.

*

De fire ovenfor omtalte perspektivene henger som nevnt innledningsvis sammen med hverandre. Det jeg opplever som den liturgiske musikkens overordnede perspektiv slik Ratzinger tenker; musikkens forpliktelse overfor *logos*, innbefatter som vi har sett bl.a. det kosmiske perspektivet. Liturgiens kosmiske orientering innebærer at dette ikke kan være begrenset til bestemte kulturelle kretser, men at det prinsipielt må handle om kulturell universalitet. En

kulturell universalitet som bl.a. også kommer og må komme til uttrykk i det at den liturgiske musikken bærer hele bredden av allmennmenneskelige erfaringer i sine mangfoldige uttrykk. Så får heller de antydde utfordringene som kan knyttes til forholdet mellom *logos*-perspektivet på den ene siden og den kulturelle universaliteten på den andre siden bare få klinge med.

Når jeg innledningsvis hevdet at tenkningen omkring musikk innenfor liturgiens rammer og de medfølgende perspektiver er mer frigjørende enn begrensende, handler det om at Ratzingers tenkning med en befriende teologisk og filosofisk selvfølge overskrider både naiv relativisme, avmystifisert og markedsorientert musikkforståelse samt reduksjonisme. Musikken settes inn i en liturgisk ramme hvor bevisstheten om musikkens virkninger er krystallklar. Samtidig finnes det bokstavelig talt en åpen himmel over musikken og den musikalske erfaringen. Slik overvinnes også vårt moderne skille mellom musikk og *liv*. ■

Nå er det jo ikke noe galt i å være glad – eller å bli glad av musikk, men når da for eksempel læreplaner for norsk skole, av alle følelser som finnes, kun omtaler følelsen "glede" i forbindelse med barn og unges opplevelse av og forhold til kunst, er dette et uttrykk for hva jeg kaller et reduksjonistisk forhold til musikk (og kunst generelt).

1 Joseph kardinal Ratzinger (2001): Liturgiens ånd. St. Olav forlag.

2 Se også p. Arnfinn Haram o.p. (2004): "Sursum Corda. Om musikkens liturgiske karakter", i Erling G. Guldbrandsen & Øivind Varkøy (red.): Musikk og mysterium. Fjorten essay om grensesprengende musikalsk erfaring. Cappelen Akademisk Forlag.

3 Se Øivind Varkøy (2007): "Musikkens frihet", i St. Olav nr. 1, 2007.

4 Se Pierre Boudieu (1995): Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften. Pax forlag; – og Øivind Varkøy (2003): Musikk – strategi og lykke, kapittel 11. Cappelen Akademisk Forlag.

5 Se Platon (2001): Staten. Bind V av Platons samlede verker. Vidarforlaget Kulturbibliotek; – og Ove Kr. Sundberg (2000): Musikktenkningens historie. Antikken. Solum.

6 Ratzinger (2001): Liturgiens ånd, s. 106.

7 Se Sundberg (1980): Pythagoras og de tonende tall. Tanum-Norli forlag; – Sundberg (2000): Musikktenkningens historie. Antikken. Solum; – og Sundberg (2002): Musikktenkningens historie II. Middelalder. Renessanse. Solum.

8 For mer om bl.a. Arvo Pärt, se Øivind Varkøy (2004) "En stille susen. Tre musikalske erfaringer i en kristen kontekst", i Erling E. Guldbrandsen & Øivind Varkøy (red.): Musikk og mysterium. Fjorten essay om grensesprengende musikalsk erfaring. Cappelen Akademisk Forlag.

9 Se f.eks. Øivind Varkøy (1993/1997): Hvorfor musikk? Ad Notam Gyldendal.

10 Ratzinger (2001): Liturgiens ånd, s. 97.

“Kvinneregiment helt til topps”

OM NONNERS LEDELSE AV KATOLSKE HOSPITALER I NORGE

AV ELSE-BRITT NILSEN OP

*Else-Britt Nilsen o.p. er dr. theol. og statsstipendiat.
Medlem av redaksjonsrådet i St. Olav*

I denne artikkelen får vi et utførlig innblikk i opprettelsen av katolske hospitaler i Norge. Her dreier det seg om et “kvinneregiment helt til topps” som måtte gjennom mange vanskeligheter og utfordringer. Bildene i denne artikkelen er hentet fra Josefsøstrenes rikholdige album. De kan eksemplarisk vise det fantastiske arbeidet Josefsøstrene og Elisabethsøstrene har gjort i Norge ved deres hospitaler.

“St. Josefsøstrene i Norge er gode ordenssøstre, men ikke misjonærer. De tenker utelukkende på seg selv og på utvidelsen av sine hospitaler, ikke på misjonen som er ute av stand til å utvikle seg, enn si opprettholdes på grunn av sin fattigdom”. Dette hjertesukk fra den katolske biskopen Jan Olav Smit i 1924 er slett ikke enestående, men et ekko av lignende klager fra kirkens mannlige ledere hver gang de ikke oppnådde ordenssøstrenes støtte i arbeidet for den såkalte norske misjon. Ofte var St. Josefsøstrene syndebukk – de var utvilsomt den største og viktigste (og mektigste) “motor” i utbyggingen av Den katolske kirke i Norge –, men også Elisabethsøstrene visste å sette grenser for geistlige overtramp. Når begge disse kongregasjonene avslår biskop Fallizes anmodning om å overta arbeidet på Vestlandet når fransiskanerinnene bryter opp omkring

1900-tallet, så “forklarer” Fallize dette med at både Joseph- og Elisabethsøstrene var avhengige av fremmede foresatte som – underforstått, – var ufølsomme for lokalkirkens behov. Imidlertid var nettopp denne avhengighet av en ledelse utenlands søstrenes styrke.

I løpet av det 19. århundre fikk katolske ordenssøstre sin kirkes offisielle bifall til selv å styre og administrere verdensomspennende ordenssamfunn. Flertallet av kongregasjonene som virket i Norge frem til annen verdenskrig, hadde en slik organisasjonsstruktur med en generalpriorinne i spissen, og var ofte plassert direkte under Roma. Den umiddelbare forbindelsen med Roma virket på ingen måte undertrykkende, men tvert om frigjørende siden søstrene da lettere unngikk en altfor direkte innblanding fra de lokale biskoper i kongregasjonens indre anliggender og priori-

Den katolske kirke i Norge

Elevene har praksis på Vor Frue Hospital.

teringer. Slik kunne en "ulydig" priorinne i Stavanger ekskommunisert – "bannlyst" – av biskopen, ikke bare suverent replisere med at hun anså straffen som en velsignelse fra oven, men også opplyse ham om at saken ville bli innberettet de kirkelige myndigheter i Roma. Det administrative talent middelalderens abbedisser måtte ha, levde i beste velgående på et 1800-tall som på mange måter var kvinneundertrykkende.

La oss imidlertid se litt nærmere på hvordan det hele begynte; bakgrunnen for dette etter hvert så viktige og synlige søsternærver i en kirke som stilet mot intet mindre enn å gjenereobre landet for "den ene saliggjørende tro":

Begynnelsen

Sommeren 1845 besøkte tyskeren Gottfried Montz Bergen. Montz var Norges første katolske sokneprest etter reformasjonen. Under oppholdet ble han oppsøkt av direktøren for de spedalskes sykehus "i et særdeles viktig ærend". Det dreiet seg nemlig om intet mindre enn at barmhjertige søstre (altså nonner) skulle overta pleien på dette sykehus". Det var en av pionerene innen lepraforskningen som oppsøkte presten; den allsidige bergenseren Daniel C. Danielssen,

medisiner, politiker og kulturpersonlighet. I de første tiårene av det 19. århundre var helsevesenet i Bergen som i landet for øvrig miserabelt.¹

Da Montz besøkte byen hadde myndighetene vedtatt å bygge et nytt spedalsksykehus med Danielssen som fremtidig overlege. Faget medisin var i rivende utvikling. Rikshospitalet hadde åpnet sine dører i 1826, og Det medisinske fakultet i Christiania utdannet en rekke dyktige leger. Internasjonalt var det god kontakt med fagmiljøet i Tyskland, men også fra andre land ble det hentet impulser. Selv hadde Danielssen studert forholdene i Frankrike og var – ifølge Montz – blitt: "helt betatt av de barmhjertige søstres velsignelsesrike virke, og hadde siden han kom tilbake båret på det varme ønsket om å få slike søstre for sitt sykehus. "Jeg var knapt kommet til Bergen før han besøkte meg og fremla sine hemmelige ønsker. Vi har inngått følgende avtale: Henvender styret for det nye hospitalet seg til (oss) om barmhjertige søstre til nevnte hospital, så påtar vi oss å imøtekomme

I løpet av det 19. århundre fikk katolske ordenssøstre sin kirkes offisielle bifall til selv å styre og administrere verdensomspennende ordenssamfunn.

deres ønske, på den betingelse at ingen blander seg opp i søstrenes ledelse av anstalten...".

Den katolske sykepleie kunne forståelig nok på dette tidspunkt virke forlokkende: Til sammenlikning var diakonisseinstitusjonen nærmest i oppstartingsfasen, og den var jo i

ikke liten grad opprettet med ordenssøstre som forbilde. Nightingales innsats under Krimkrigen (1853-56) er berømt, mindre kjent er det at franske ordenssøstre allerede tok seg av syke og sårede på slagmarken på utmerket vis, og faktisk foranlediget Nightingales og andre britiske kvinners medvirkning. Siden de karitative

søsterkongregasjoner ble grunnlagt i Frankrike og spredt utover hele landet fra det syttende århundre av, spilte de en nøkkelrolle i fattigomsorgen.² De øvet enorm innflytelse på den katolske sosiale reformen, delvis på grunn av Vincent de Paul, en av grunnleggerne av Barmhjertighetens Døtre, den viktigste sykepleieordenen. Mange liknende grunnleggelser fant sted, og her merker vi oss spesielt St. Josephsøstrenes fra omtrent samme tid, søstre

som etter hvert skulle gjøre seg gjeldende i vårt eget helsevesen.

I Norge som i andre protestantiske land, var den gamle kirkelige fattigpleie³ blitt oppløst etter

reformasjonen. Administrativt og praktisk tilkom dette ansvarsområdet det borgerlige samfunn,⁴ men var sørgelig forsømt. Til og med ved Rikshospitalet, som var undervisningssykehus for medisinske studenter, vet vi at sykepleien på dette tidspunkt ble utført av ufaglærte kvinner og menn, noe legene fant lite tilfredsstillende. Selv gangkonene – de som befant seg høyest innen hierarkiet av kvinnelige pleiere – slurvet og oppfylte ikke sine plikter, drikkfeldige og utsvevende som de ofte var. Direksjonen forsøkte uten hell å få diakonisser fra Kaiserwerth og

Bethanien, men anstaltene sa seg villige til å ta imot norske kvinner til utdanning uten at disse skulle bli diakonisser selv. De to første overgangskoner dro i begynnelsen av 1856, men de forlot Rikshospitalet kort tid etter hjemkomsten, og en østerriksk lege som inspiserte sykehuset på 1860-tallet beskrev forholdene som så primitive at Rikshospitalet etter hans mening ikke kunne kalles et sykehus.⁵

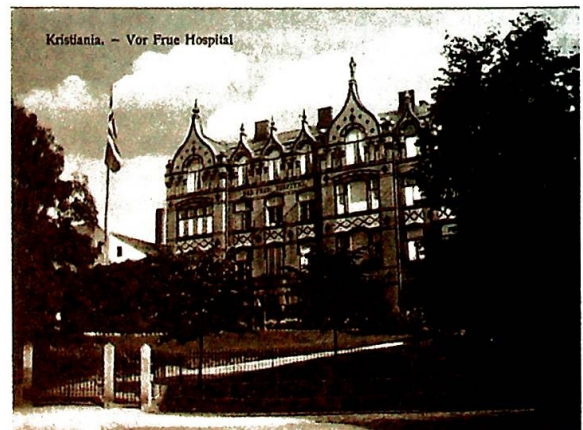
Danielssen var altså ikke alene om å ønske en bedre sykepleie, men han var tidlig ute (1845), og ukonvensjonell når han kunne tenke seg katolske medarbeidere. Hans anmodning om barmhjertige søstre ble da heller ikke bagatellisert på katolsk hold, men det var den katolske skole som fikk oppmerksomhet og ressurser. Det katolske nærvær i landet disse første ti årene var usikkert og krevende, og man måtte prioritere menighetens egne og nære problemer. Sykepleie var mer å regne som et samfunnsproblem. Både undervisning og sykepleie skulle allikevel bli fremtidige arbeidsfelt for ordenssøstre i vårt land, og i ettertid fremstår sykepleien klart som viktigste bro mellom Den katolske kirke og det norske samfunn.

To franske damer ankommer Christiania

Våren 1857 ankom to franske damer Christiania med den hensikt å "forsøke en grunnleggelse". De to damene kom fra Stockholm, og var de første ordenssøstre i landet etter reformasjonen. Deres offisielle oppdrag

Den umiddelbare forbindelsen med Roma virket på ingen måte undertrykkende, men tvert om frigjørende siden søstrene da lettere unngikk en altfor direkte innblanding fra de lokale biskoper i kongregasjonens indre anliggender og prioriteringer.

I Norge som i andre protestantiske land, var den gamle kirkelige fattigpleie, blitt oppløst etter reformasjonen.

Den katolske kirke i Norge

var undervisning i den katolske skolen, og menighetsarbeid; bl.a. forskjønnelse av menighetens gudstjenester og trolig en viss karitativ virksomhet. Kongregasjonen de tilhørte, *La société des filles du coeur de Marie* (her: Mariadøtrene) ble grunnlagt hemmelig på 1790-tallet, dvs. under den franske revolusjon. På dette tidspunkt var alle religiøse ordener i Frankrike oppløst, og Mariadøtrene var en erstatning for dem. Talende nok har de aldri båret ordensdrakt eller titulert seg "søstre".

Året før Mariadøtrene slo seg ned i Christiania, var de første St. Josephsøstre ankommet Norden – **København** – hvor det var meningen at de skulle ta ansvaret for driften av et sykehus foruten forestå undervisning av menighetens unge piker. Den lille gruppen St. Josephsøstre som kom til den danske hovedstad en maidag i 1856, var satt sammen med tanke på disse to oppgavene og med de der tilhørende kvalifikasjoner. Imidlertid ble begynnelsen uventet dramatisk: Blant annet eksisterte ikke hospitalet, og de tyske prestene så seg lite tjent med pengeløse søstre fra Sør-Europa. Bl.a. fremholdt de sydlendingens manglende språklige begavelse. Nei, tyske søstre var hva menigheten trengte!

For søstrene i København ble det et spørsmål om å kløre seg fast eller å gjøre vendereis. De valgte å bli og klarte takket være undervisning, omsorgsarbeid for nødstilte og hjemmesykepleie, ikke bare å overleve, men også å komme i kontakt med og bli verdsatt av

byens protestantiske befolkning.⁶ Mariadøtrene i Christiania unngikk heller ikke vansker, og etter fem år besluttet de å trekke seg fra virksomheten i Norge. Det ble St. Josephsøstre som tok opp tråden og videreførte arbeidet da de første ankom Christiania i 1865. Blant deres oppgaver merker vi oss at ikke bare undervisning, men også stell av syke nevnes eksplisitt.

I begynnelsen var de sivilkledde damene lite påaktet, mens rykter og fordommer tok av da deres sanne identitet ble offentlig kjent. Det skjedde i forbindelse med en eiendomshandel. Animerte avisskriverier forkynte "at snart skal søstrene iføre seg sin ordensdrakt og lukke seg inne i huset for aldri mer å komme ut. Ja, om ikke lenge vil vi få se alle klosterlivets uhyggelige og onde gjerninger med hemmelige tunneller og ganger...".

Etterhvert ble i midlertid søstrene både etablerte og respekterte. Deres vennekrets vokste, noe som også kunne innebære en og annen pekuniær forstrekning – for klosterkassen var sørgelig slunken og gjelden besværlig stor. Om formiddagen var søstrene opptatt i skolen, om ettermiddagen viet de sin tid til internatet. Besøk og pleie av syke trossfeller hørte selvsagt med. Høsten 1876 ble det nye St. Joseph institutt innviet, en avansert pedagogisk institusjon som svarte på et reelt behov med bl.a. skoler, internat og barnehage. Søstrenes 28-årige priorinne Marie Geneviève Blanc-Gonnet hadde i flere år vært lærer ved ulike skoler i Danmark og var godt rustet for oppgavene knyttet til ledelsen av instituttet. Et våkent blick hadde hun også for syke.

Stadig fikk søstrene forespørsler om hjemmesykepleie, ikke bare fra menighetens medlemmer slik tilfellet hadde vært like fra de kom i 1865, men nå også fra ikke-katolikker.

Våren 1857 ankom to franske damer Christiania med den hensikt å "forsøke en grunnleggelse". De to damene kom fra Stockholm, og var de første ordenssøstre i landet etter reformasjonen. Deres offisielle oppdrag var undervisning i den katolske skolen, og menighetsarbeid; bl.a. forskjønnelse av menighetens gudstjenester og trolig en viss karitativ virksomhet.

St. Josephs hospital, Oslo.

Dr. Louise Isachsen og Livmedikus Egeberg på operasjonsstuen, ca. 1910.

Behovet var i høy grad reelt, og Marie Geneviève innhentet tillatelse til å utvide hjemmesykepleien fra kongregasjonens ledelse i Frankrike.⁷ Priorinnen ble rystet da hun hørte om all den nød søstrene møtte i dette arbeidet. Mange av pasientene var fattige sjøfolk som ikke engang hadde en seng å ligge i. Søstrene ville kunne utrette langt mer for de syke hvis de kunne åpne et lite hospital. Marie Geneviève fikk sine søstres støtte, også de overordnedes. At hun måtte bli den fremtidige leder for hospitalet, var opplagt. Men hun var jo lærer, ikke sykepleier...

Enkelte av de første Josephsøstrene var allerede fagutdannede sykepleiere ved ankomsten til Norden. De som ikke var det, men som skulle virke blant syke, måtte i likhet med våre første diakonisser dra utenlands. St. Josephsøstrene sendte flere av sine fremtidige sykepleiere til Münster for utdanning hos Fransiskussøstrene

av St. Maurits. Marie Geneviève reiste ikke fullt så langt for å kvalifisere seg for sin nye oppgave, men dro til St. Joseph hospital i København der søstrene nå selv var begynt å utdanne sine sykepleiere.

Sykehusprosjektet vakte positiv respons i Christiania. At det var katolsk, skremte ikke synderlig. De viktigste hjelpere var utvilsomt legene. Hos dem fant priorinnen sterke meningsfeller når det gjaldt byens helsebehov og sosiale nød: De tilbød å stå gratis til tjeneste for henne, og å låne hospitalet sine kirurgiske instrumenter inntil det nødvendige etterhvert ble anskaffet der. Etter fem års forberedelsesarbeid begynte brikkene å falle på plass. Prefekturet hadde arvet et par eiendommer skrått over St. Joseph institutt. En av dem sto ledig. Den fikk søstrene leie.

I oktober 1883 flyttet Marie Geneviève og fire andre søstre inn, og begynte innredningen

Den katolske kirke i Norge

av to små sykeværelser. 12. desember samme år mottar Vor Frue hospital sin første pasient; "en protestantisk dame som led av et uheldelig onde. Av søstrene blev hun forberedt til å tre frem for Guds domstol, en åndelig barmhjertighetsgjerning som blev mottatt med rørende takknemlighet av den syke". Kombinasjonen dyktige leger og ivrige søstre, ga godt resultat. Vor Frue ble hurtig velrenommert. Universitetsprofessorer sto vederlagsfritt til disposisjon, og den kongelige livmedikus, dr. Egeberg, ga hospitalet prestisje like fra begynnelsen av.

Marie Geneviève tok selv imot pasientene ved innleggelsen, og beholdt personlig kontakt med hver enkelt under hele oppholdet. Under sine daglige besøk på sykestuene innså hun ulempen med mange pasienter på samme rom; den enes lidelse gjorde den andre motløs. Derfor prøvde hun å gi de dårligste eneværelser, og ellers redusere belegget i større rom. Rene og lyse omgivelser var en annen ingrediens i hennes sykepleie. Hun tok seg av hagen foran hospitalet, skaffet hagebenker og liggestoler. "Solskinn er den beste lege", pleide hun å si. Hver søndag aften den første tiden, var søstre og pasienter samlet til norsk salmesang. En liten erstatning for gudstjenesten de syke måtte unnvære.⁸

Elisabethsøstre i Hammerfest og St. Vincent hospital

Men for en gangs skyld var ikke hovedstaden først på banen: "Den andre uken i oktober 1880 var LoppHAVET i opprør, som så ofte ellers. Kystrutebåten Haakon Jarl stevnet mot Hammerfest, men alt som ikke var naglefast eller tjoret, gikk sin dans over gulvet. Pastor Hagemann var en av passasjerene, og de tre første Elisabethsøstre var i hans følge. Det var for søstrene deres livs første sjøreise. Om ikke for annet så var de dypt takknemlige, da båten la til kai, skjønt tåke og snevær lå over byen... Fra sjøen så de ennu sjøsyke søstre en fjellvegg med noen små hus: Hagemann sa at det var Hammerfest. Kalenderen viste 13. oktober 1880".

Begynnelsen var knallhard for disse unge kvinnene fra Schlesien. Kaldt og mørkt var det. Skikkelig husvære hadde ingen tenkt på. Søstrene måtte dele en knøttliten leilighet over

skolestua hvor vegger og tak var så glisne at falt noe på gulvet hos søstrene, tok det fort veien ned til værelset under til stor fornøyelse for skolebarna. Soveværelset så lite at skulle en kle på seg, måtte de to andre stå på gangen å vente. "Mye kan ikke engang nedtegnes. Bare én ting: Husholdersken og tjenestepiken anså oss som bortløpne fruentimmer, og behandlet oss deretter. Det verste var at vi ikke forstod ett ord, og heller ikke kunne vi snakke". Først etter tre uker kom bagasjen deres, og endelig kunne de gå i gang med det de var kommet for; å ta seg av syke og fattige. Elisabethsøstrenes valgspørsmål lød: Vi pleier de syke uten betaling og uansett stand og religion. Året etter ankomsten startet de hjemmesykepleie. Finansielt var utbyttet magert siden bare fattige ba om hjelp. I dette arbeidet fikk søstrene uvurderlig støtte av byens første sykehuslege, Johannes Ruth.

Som Josephsøstrene i Christiania, erfarte Elisabethsøstrene at de trengte et lite hospital. Behovet ble forsterket på grunn av de miserable forhold som rådet ved byens offentlige sykehus. Allerede i 1880 hadde dr. Ruth innrapportert til amtet at "det samtidig i sykehusets små rom ble behandlet pasienter lidende av nervefeber, rosen og barselfeber. To ble smittet av nervefeber på sykehuset... All klesvask og koking av infiserte klær må foregå på kjøkkenet, hvor samtidig matlagingen foregår, ja, hva mer er, der må også økonomen koke maten til sine kreaturer".⁹ Dette offentlige sykehuset hadde startet tre år tidligere med 19 senger.

Den katolske sokneprest Hagemann og søstrene tok utfordringene på strak arm. Ved påsketider 1882 kjøpte Hagemann et hus for søstrene som skulle ombygges til sykehus. Kl. 5 feiret han messen sammen med søstrene, kl. 6 kom håndverkere, og soknepresten arbeidet selv hele dagen sammen med dem. Natten brukte han til bønn og brevskrivning; det var tiggerbrev til potensielle velgjørere. Hans motto var:

I 1887 fikk Norges katolikker en ny kirkeleder luxembourgeren Johannes Olaf Fallize. Og som andre allerede har formulert det: "uansett hvilket aspekt av moderne katolsk kirkehistorie man er opptatt av, så kommer man ikke utenom denne mannen som satt ved roret fra 1887 til 1922".

“Barn, i graven får du hvile!” Trolig var det ord som jevnt og trutt gjenglød i søstrenes ører og liv denne tiden.

I august 1882 ble St. Vincent hospital i Hammerfest innviet, et drøyt år før Vor Frue i

I 1889 begynte Fallize å utgi St. Olaf Katholsk Tidende med hovedmål “at bevare de i Norges præfektur boende katolikker i deres religion; at Kirken er Kristi eneste sande kirke, dens lære derfor den ene saliggjørende [...].

hovedstaden. Det vekker ettertanke at Finnmark ble først i en kø hvor landsdelen ofte har måttet nøye seg med sistede plass. Pasientene uteble ikke. Hospitalet var særlig innrettet med tanke på invalide, med bl.a. bad og massasje. Badene ble etterhvert populære også blant byens vanlige innbyggere.

Søstre opprettet dessuten en poliklinikk hvor folk kom med ulike sår eller for å få trukket tenner. Søstre hadde også katolske barn utenbys fra, i pensjon i tre av årets måneder, slik at de fikk følge undervisning hos presten.

Biskop Johannes Olaf Fallize

I 1887 fikk Norges katolikker en ny kirkeleder luxembourgeren Johannes Olaf Fallize. Og som andre allerede har formulert det; “uansett hvilket aspekt av moderne katolsk kirkehistorie man er opptatt av, så kommer man ikke utenom denne mannen som satt ved roret fra 1887 til 1922”. En av hans første embets handlinger var å inndele prefekturet i tre regioner (det sydlige, det vestlige og det nordlige Norge). Dette fikk også følge for søstre:

St. Josephsøstre ble tildelt Øst- og Sørlandet som virkeområder, og måtte forlate Trondheim hvor de noen år hadde drevet en liten menighetskole. Elisabethsøstre fikk sin arbeidsmark i nord, men med et hus i hovedstaden. Franske søstre skulle komme til Bergen og bygge opp virksomheten på Vestlandet.

Fallize stilet mot en ganske annen organisasjonsmodell enn forgjengeren; en som innebar mindre ansvar for ham (økonomisk og administrativt) samtidig som den ga større handle-

frihet til de impliserte parter. Her kan man spørre om Fallizes modell harmonerte med eller overkjørte søstrenes interesser. Ble resultatet incitament eller lammelse? I moderne språkbruk kan dette sies å være en slags konsernmodell med rammestyring: Enkeltenhetene (søsterkongregasjonene) var forutsatt selv å bære ansvar for drift og økonomi, mens ledelsen (Fallize) skulle fastlegge rammene og angi hovedprinsippene. Gikk det ikke, så var det enhetenes og ikke ledelsens problem.

En grunnleggelse i Midt-Norge samsvarte med Elisabethsøstrenes interesse; en etablering lenger syd og mer sentralt i Norge ville “mildne” isolasjonen for søstre i Hammerfest. At det eksisterte et reelt behov for sykehus i Trondheim hadde man forsikret seg om gjennom kontakt med byens leger. Imidlertid forlangte generalpriorinnen moderasjon fra Fallizes side når det gjaldt de økonomiske krav han fremsatte i tilknytning til etableringen. – I første halvdel av september ankom fem søstre; to fra Hammerfest og tre fra Neisse. Søstre nordfra som var kjent med norske forhold, ikke minst språket, kunne påta seg undervisningen ved den katolske skolen og hjemmesykepleien. Søstre fikk, som Josephsøstre før dem, plass på Abelsborg. Der skulle også det lille St. Elisabeth hospital grunnlegges. Møbler eller annet innbo fantes ikke, og grundig ombygging måtte til før lokalene, – tre leiligheter, – kunne brukes til sykehus. Alt måtte betales kontant. Byens handelsstand tok ikke sjansen på å selge på kreditt til utlendinger! Fem senger fordelt på tre rom maktet søstre å stable på benene, og kunne slik huse 3-4 pasienter den første vinteren.

Søstre kjempet med fattigdom, og kronikøren bruker ordet armod. En for én ble nye sykesenger ervervet. I løpet av det tredje året hadde antallet vokst til godt over 20. Sykepleiestaben var blitt styrket med en ny søster fra Stockholm. Et vendepunkt kom i 1890 da den unge legen Fredrik Bødtker bragte en kvinnelig pasient til St. Elisabeth for en stor operasjon. Operasjonen gikk over all forventning selv om sykehuset manglet operasjonstue.

Den katolske kirke i Norge

Hendelsen økte søstrenes gode omdømme om enn ikke inntekter. Det nye og hardt tiltrengte utstyret som etterhvert ble anskaffet spiste opp alt. En trøst var muligens vissheten om at dette, ifølge avtalen med prefekten, tilhørte søstrene selv. Og i 1891 sto en ny operasjonssal ferdig innredet.

Men katolikkene var langt fra enerådende aktør når det gjaldt sosial innsats. Parallelt med fremveksten av et fastere offentlig regulert fattigstell i Norge vokste det frem innenfor statskirken et eget kirkelig hjelpearbeid; den så kalte "frivillige kirkelige fattigpleie". Knut Aukrust påpeker at prosessen i Norge, som i mange andre protestantiske land, hadde karakter av gjenopbygging og en gjenerobring av fattigpleien. Her avtegnet det seg to fronter som begge var til stede i større eller mindre grad. En var konfesjonell og en annen var mer politisk". Den konfesjonelle var rettet mot Den katolske kirke.

Imidlertid manglet ikke engasjementet, og i slutten av århundret ble det utgitt flere skrifter av prester med erfaring fra kirkelig sosialt arbeid i lokalmenshetens regi. Disse skriftene "skulle få stor innflytelse, kanskje mer på det ideologiske og teologiske plan, enn på det rent praktiske. De tok alle til orde for en gjenoppbygging og en gjenerobring av fattigpleien. Her avtegnet det seg to fronter som begge var til stede i større eller mindre grad. En var konfesjonell og en annen var mer politisk". Den konfesjonelle var rettet mot Den katolske kirke.

Motstand av teologisk og politisk grad

Helge Vold ga f.eks. et negativt og fortegnende bilde av katolsk filantropi i boken *Om Fattigforsørgelsens historiske Udvikling* (1882). Ankepunktet var at almisser ble gitt uten betingelser, og uten krav til mottakeren. Kirken skulle tvert om holde seg til Paulus' ord om at den som ikke vil arbeide, heller ikke skal spise; selvhjelpstanken. Vold presenterte katolske

En elev har praksis på Vor Frue Hospital.

almsøker som barmhjertighet på avveier, og middelalderens store fattigdomsproblemer skyldtes klostrenes manglende skille på verdige og uverdige trengende. "Klostrene underholdt i misforstaaet Barmhjertighed fattige, som de selv havde frembragt".

Volds perspektiv var historisk. Og stort sett var årene 1869-87 en rolig periode for katolikkene i landet, selv om den offentlige polemikk ikke forstummet. Fallize kan karakteriseres som en nokså offensiv og høymælt kirkeleder. Katolsk misjon opplevde under ham en relativt sterk ekspansjon, og fikk fremfor alt en helt annen posisjon i landet enn før. I 1889 begynte Fallize å utgi *St. Olaf Katholsk Tidende* med hovedmål "at bevare de i Norges præfektur boende katolikere i deres religion; at Kirken er Kristi eneste sande kirke, dens lære derfor den ene salig-

Faktisk var hver femte katolikk i Norge en ordenssøster. Flertallet av disse kvinnene virket ved et av de katolske sykehusene – det kunne selvsagt være i vaskeriet, på kjøkkenet, avdelingen eller på operasjonsstue, men – og med like stor selvfølgelighet – priorinnen på topplederplass.

gjørende... En næste grund til vort blads fremkomst er den, at Kirken og dens katolske lære, ikke mindst hertilands, gjøres til gjenstand for saa mangfoldige ubeføiede angreb... uden at dagspressen i tilstrækkelig grad tilsteder os blot at imødegaa saadanne angreb, endsige med den ønskelige fynd. Vort blad vil nu søge at raade bod paa dette onde...".

Fra luthersk hold ble utgivelsen av det nye bladet oppfattet som et faresignal. Stadig var Fallize på vakt mot lutherske angrep, og i kristelige kretser var det dem som fryktet ikke bare undervisningen ved St. Sunniva i hovedstaden, men også søstrenes arbeid blant de syke. Sykehusdriften ble i slike kretser tolket som en bevisst strategi i en konfesjonell strid.¹⁰ Et direkte svar på den katolske utfordring ble opprettelsen av lutherske sykehus både i Porsgrunn og Fredrikstad. I Porsgrunn ansatte

Den kirkelige fattigpleie sin første menighets-søster, diakonissen Nini Isaachsen, i 1896. Søster Nini var en meget dyktig kvinne, og delte sokneprestens (B. W. Krogh) frykt for katolisismens fremmasj i byen. Straks etter sin ankomst satte hun seg som mål å skaffe byen et skikkelig luthersk sykehus. Det stod ferdig i 1902, åtte år etter St. Joseph Hospital, og bar det meget-sigende navn Porsgrunn Lutherske Sykehus.

Selv ikke virksomheten til de så fredsæle og nøysomme Elisabethsøstre gikk upåaktet hen. I artikkelrekken "Vore sygepleiersker" fra 1899 i Aftenposten ble også ordenssøstre omtalt; først Josephsøstre og Vor Frue Hospital, så Elisabethsøstre som tok seg av den sterkt forsømte hjemmesykepleien i hovedstaden: "St. Elisabeth-søstre... gaar kun ud i privat pleie og er stadig i travl virksomhed ikke blot her i byen, men i omegnen og i byerne langs Kristianiafjorden... De katolske søstre har saaledes sit store arbeidsfelt her i byen og gjør alt, hvad de kan, for at afhjælpe den herskende følelige mangel paa sygepleiersker". På dette tidspunkt var det tolv søstre i Urtegaden, og av dem "gaar 8 ud i sygepleie, medens de 4 andre besørger alt husligt arbeide og underviser".

Sterk anbefaling fra justerdirektør A. Arndtsen

Allikevel ga et opprop senere på året om støtte til St. Elisabethsøstrenes arbeid sterke reaksjoner. Initiativtaker var justerdirektør A. Arndtsen, og han talte av egen erfaring: "Menneskelig talt kan der neppe tænkes nogen bedre sygepleie end den, der ydes af disse søstre under deres intelligente priorindes ledelse... Det er alene at beklage, at deres antal ikke er større, – langt fra stort nok for behovet. Flere Kristiania-læger har derfor henstillet til priorinden at utvide..., og da muligens i saadant omfang, at der ved siden af de nødvendige rum for et forøget antal søstre ogsaa kunde afgives nogle værelser til bolig for aldrende damer, som maatte sætte pris paa et

Den katolske kirke i Norge

roligt og fredeligt hjem, tarveligt, men dog med første rangs pleie”.

Til dette trengtes selvsagt penger, og priorinnen hadde tenkt i all stillhet å henvende seg til byens innbyggere for “en kollekt, foranstaltet af søstrene selv gjennom vandring fra hus til hus”. Arndtsen kunne opplyse at Elisabethsøstrene i stor grad arbeidet gratis. “De møder, hvorhen de kaldes, – til fattig som til rig – uden krav paa godtgjørelse – og uden hensyn til hvad der i tilfælde ydes for pleien”. Det var da denne kollekten justerdirektøren så varmt talte for. Anbefalingen nådde offentligheten, men effekten ble nok av ganske annen karakter enn forventet.

En drøy uke senere kunne Arndtsen fastslå at hans “vel beføiede og velfortjente anbefaling af disse søstre som sygepleiersker har voldt et røre, som om jeg var faldt midt op i et hvepsere... Den hele staahei munder ud deri, at vor norske sygepleie bør støttes. Ganske vidst. Fremkommer der krav i den retning, vil jeg mere end gjerne være med efter evne. Men dette hindrer mig selvfølgelig ikke i med inderlig tak at modtage og anbefale den udmerkede hjælp, som baade ydes, og som, – vel at merke – høilig tiltrænges, fra mere fremmed hold. Og ikke tror jeg, at vor kirke staar paa saa svage fødder, at den skulde kunne tage noen skade deraf”.

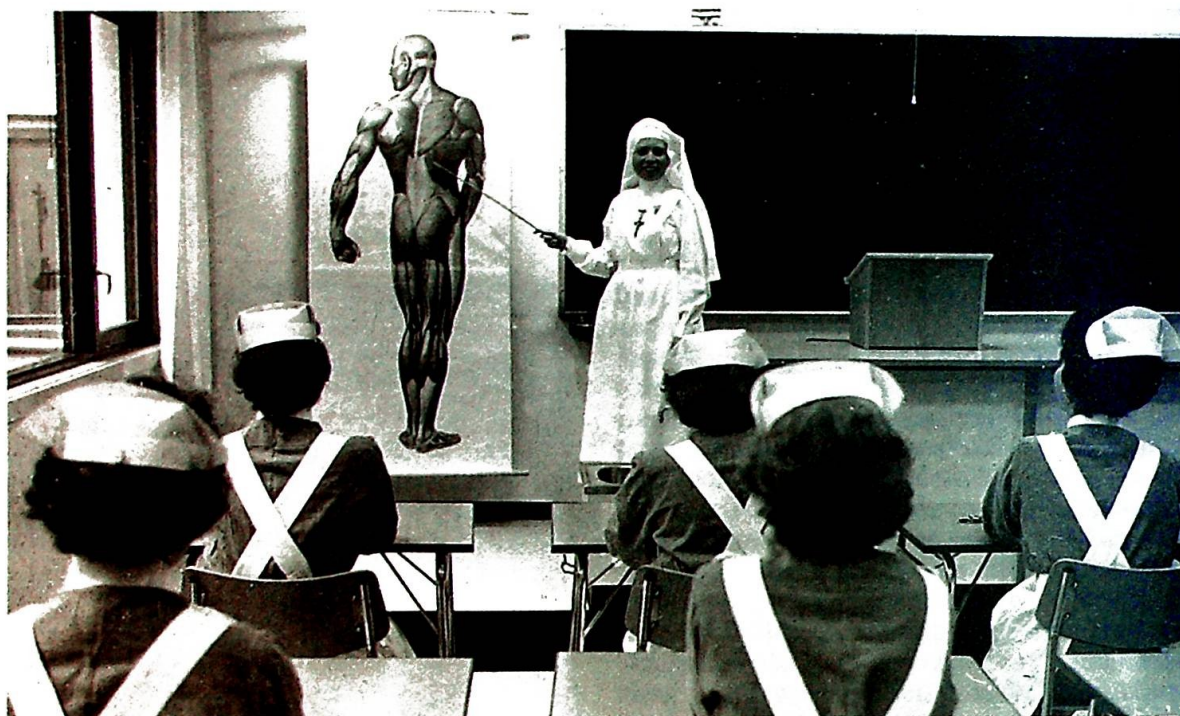
“Kvinneregiment helt til topps”

Selv om ordenssøstrenes arbeid kunne bekymre på denne måten, var allikevel mangelen på helsefronten oftest så prekær, og behovet for en kvalitativ reform så tiltrengt at det ga lite rom for konfesjonelle engstelser. I 1900 fantes det 124 ordenssøstre i Norge; i løpet av de siste ti år var antallet mer enn fordoblet. Den rike vekst i kvinnelig ordensliv i datidens katolske Europa fremmet denne utviklingen. Det samme gjorde den lokale kirkelederens og søstrenes egne ambisjoner og mål. Fallizes strategi for ordenssøstre kan oppsummeres slik: Til menigheter

som manglet søstre, gjorde han iherdige forsøk på å få søstre. Ved menighetsgrunnlegger ønsket han søstre allerede i oppstartingsfasen. I 1900 var det søsterkommuniteter i 11 av landets 13 katolske menigheter; Harstad og Tromsø manglet.¹¹

Sammen med prestene var de menighetsbyggere. Ellers var oppdraget undervisning og sykepleie. En klar fordel ved å benytte søstre som lærere var selvsagt at de ikke forlangte noen lønn. I kjølvannet av sykepleien fulgte opprettelse av hospitaler. Her var behovet stort

Sr. Andrea Kampshoff underviser i anatomi og i demonstrasjonsrommet.

og udekket. Da Fallize kom til Norge i 1887 eksisterte det to katolske hospitaler, ved århundreskiftet var det ni.¹² (På dette tidspunkt var nok en dissenterkirke kommet på banen i norsk sykehusarbeid, nemlig metodistene). Ved utbruddet av andre verdenskrig fantes det 22 katolske hospitaler i Norge. I tillegg til Joseph- og Elisabethsøstre, eiet og drev nå også Franciskus Xaverius- og Karl Borromeussøstre sine egne sykehus.

Skal vi tro St. Josephsøstrenes kronikør så bygget et vellykket hospital på tre uadskillelige faktorer; "dyktige læger, dyktig administrasjon og plikttro, selvpofrende sykepleiersker... Gud være takket, var de alle tre å finne under Vor Frues signede tak" (Kronikk 1940:175). At sykepleien ble organisert og utført av kvinner, var ingen originalitet selv om det i norsk sammenheng var originalt at kvinnene var nonner; men mer uvanlig var det at kvinner foresto hele administrasjonen av hospitalet, også ansettelsen av leger.

Blant legene var ikke søstrene selv å finne, men flere kvinnelige leger var knyttet til Vor Frues tidlige år. Ikke minst skrev Louise

Isachsen og Kristine Munch seg inn i hospitalets historie hvor de virket i et kvart århundre. Dit kom de i 1908, men var tydeligvis ikke de første: "doktor Isachsen (kom) som assistent hos doktor Rode og arvtager etter doktor Regine Stang".¹³ – Isachsen og Munch var begge vel forankret i sin kristentro, og Munch hadde tillitsverv i kristne organisasjoner. Deres virksomhet ved byens katolske hospital gikk da heller ikke upåaktet hen. Kristine Munch husket en samtale hun hadde hatt med Gustav Jensen om nettopp dette:

"Hvorfor arbeider De, pastor Munchs datter, på Vår Frue Hospital? Jeg liker det ikke. Vi har jo vårt kjære Lovisenberg", spurte den ærverdige stiftsprost Gustav Jensen en gang. – "Jo, det skal jeg si Stiftsprosten. Vår Frue Hospital er det eneste sykehus som har åpnet sine dører på vidt gap for oss kvinnelige læger," lød svaret uforferdet: "Der er det nemlig **kvinneregiment** helt til topps. Og der står fremdeles dørene åpne for de kvinnelige læger i all fremtid. Et bedre arbeidssted kan ingen læge ønske sig: strålende, selvpofrende, dyktige

Den katolske kirke i Norge

søstre,” slutter doktor Munch sin lovtale” (Kronikk 1940:178).

På sykepleiens- og hospitalsdriftens område hadde St. Josephsøstrene en langt mer selvstendig stilling enn hva tilfellet var for Diakonissehuset hvor institusjonens øverste leder var mann.¹⁴

Tidsrommet jeg mer og mindre utførlig har omtalt her, dekker nettopp år hvor norsk sykehusvesen gjennomgikk dyptgripende reformer. Da første verdenskrig sluttet, hadde Norge et velutviklet helsevesen. Helseinstitusjoner vokste frem, noen store, men flest små. Helsevesenet var et offentlig ansvar, men private, særlig de humanitære organisasjonene, var sterke partnere. Staten drev tunge institusjoner som sinnsykeasyl, tuberkulose-sanatorier og noen store sykehus, mens frivillige og religiøse organisasjoner de private, relativt små sykehusene.

Anne-Lise Seip fastslår at de private sykehus omkring 1940 var fordelt på ulike type eiere: “De som ble drevet av private og av frivillige organisasjoner (ca 70 %), og de som ble drevet av religiøse organisasjoner. Av de siste hadde de katolske sykehusene over

halvparten av sengene”.¹⁵ Slett ikke dårlig for en kirke som tallet omkring 3.000 medlemmer! Faktisk var hver femte katolikk i Norge en ordenssøster. Flertallet av disse kvinnene virket ved et av de katolske sykehusene – det kunne selvsagt være i vaskeriet, på kjøkkenet, avdelingen eller på operasjonsstue, men – og med like stor selvfølgelighet – priorinnen på topplederplass. Kanskje er det ikke så rart at ordenssøstrene etter hvert, gjennom sine priorinner fikk plass ved siden av presten i mange av de små katolske menighetene. Fordi søstrene – takket være sykehusvirksomheten – dessuten rådet over finansielle midler som prestene var helt avhengige av, sto egentlig priorinnene ofte over prestene. Slik truet et “geistlig matriarkat” Den katolske kirke i Norge – i hvert fall ifølge kirkens bekymrede menn!¹⁶ ■

Fordi søstrene – takket være sykehusvirksomheten – dessuten rådet over finansielle midler som prestene var helt avhengige av, sto egentlig priorinnene ofte over prestene. Slik truet et “geistlig matriarkat” Den katolske kirke i Norge – i hvert fall ifølge kirkens bekymrede menn!

1 I Jens Krafts topografiske skildring av landet i årene etter 1814 er samtlige helseinstitusjoner i byene oppført. Apotekerne var nok menigmanns tilflukt, og Kraft registrerte 25 apotek. Sykehusene var færre. I 1815 hadde landet 15 amtssykehus med 500 senger. Kraft betraktet sykehus og hospitaler under ett, og kom til 28 institusjoner. Nord for Bodø fant han ingen (Seip 1994:240).

2 Jfr. Colin Jones.

3 Her inkluderes sykepleie og omsorg for andre nødsülte.

4 I begynnelsen av 1800-tallet registrertes sykehusene under fattigvesenet, ut gjennom århundret løstet båndene mellom fattigpleie og sykepleie (Seip 1994:241).

5 Mathisen 1994:167. Den første norske diakonisse, Cathinka Guldberg, utdannet seg fra 1866 i Kaiserswerth, så i Dresden, Berlin og Alexandria, før hun ble leder av Diakonisseanstalten i Oslo (opprettet i 1868).

6 Det katolske hospital, den egentlige årsak til søstrene komme, stod ferdig først i 1875 med sr. Placide Dijoud som leder, en av de fire fra 1856.

7 Trolig hadde hun et større prosjekt i tankene, Conventions 3.7.1877. CSJ Ch. Tillatelsen gikk faktisk lenger enn hva man hadde bedt om idet den åpnet for en egen kategori søstre, hjemmesykepleierne, forskjellig fra de vanlige søstrene. Prefektene og prestene såvel som søstrene i Norge og Danmark, fryktet at dette kunne gi opphav til en ny kongregasjon. Denne åpningen for en egne søsterkategori, ble da heller aldri benyttet. Hagemann til Marie Félicité 26.7.1877. CSJ Ch.

8 Kronikk 1940:39.

9 Her sitert fra Finnmarks Dagblad 12.3.1980.

10 Det var en bastant påstand, men ikke helt tatt ut av luften. På sentralkirkelig hold i Roma oppfordret man nemlig til hospitalsgrunnleggelse: Katolske sykehus uttrykte katolsk nærvær; de var et middel til å gjøre folk kjent med kirken, ja, i beste fall, kunne de være med på å føre folk til troen.

11 Elisabethsøstrene åpnet sitt hospital i Tromsø i 1907, og i Harstad 1927.

12 Foruten ett rekonvalesentehjem.

13 Kronikk 1940:177. – Marthe Regine Stang, f. 1865 på Hønefoss.

14 I utgangspunktet var det en spenning mellom de to grunnleggerne oppfatning av lederskap og syn på kvinners likeverdighet: “Cathinka Guldberg sto for synspunkter som kunne karakteriseres som likeverdighet gjennom patriarkatet. Rikke Nissens meninger kunne karakteriseres med stikkordene likeverdighet gjennom selvstendigjøring. Hun aksepterte sin samtids kjønnsbetemte arbeidsdeling. Omsorgsarbeidet var kvinnes spesielle arbeidsfelt. Men hun protesterte mot at omsorgsarbeidet skulle ledes av menn. Det var kvinnene som skulle bestemme over og lede omsorgsarbeidet, og de måtte selv stå for kvalifiseringen av det. Med slike tanker representerte Nissen et moderne og fremoverrettet kvinnesyn” (Martinsen 1984:314). Guldberg var mer tilbøyelig til underordning enn Nissen, og det kom klart ut uttrykk i forhold til Diakonissehusets mannlige ledelse.

15 Seip 1994b:393, n 43.

16 “Hierdoor dreigde er een “geestelijk matriarchaat” in de katholieke kerk in Noorwegen”. Poels 2005:370

Den katolske kirke i Nord-Norge 1932-2007

AV MSGR. TORBJØRN OLSEN

Msgr. dr. iur. can. Olsen er for tiden stiftsadministrator i Tromsø stift

Det var i 1931 at pave Pius XI formelt opprettet en egen kirkeenhets for Nord-Norge ved den apostoliske skrivelse Paterna caritas. Men så måtte prester skaffes, og de trengte å lære norsk. Sommeren 1932 kom de nordover for å ta over, og kirkeenheten var en realitet. Den høytidelige overtagelse fant sted i Vår Frue kirke i Tromsø søndag 19. juni 1932.

I 2006 feiret Tromsø stift i Alta "Nordpolmisjonens" 150-årsjubileum, til minne om misjonærenes etablering sammesteds våren 1856. Nordpolmisjonen var et gigantprosjekt, og i Vatikanets årbøker ble det rubrisert under et eget nyskapt "kontinent", kalt "Europa og Amerika". Prosjektet er så spennende og imponerende, men kanskje også så tragisk at det fortjente et eget jubileum.

I realiteten ble Nordpolmisjonen bare en episode. Alt i 1869 likviderte Vatikanet hele misjonen.

Tilbake i Norge satt vi igjen med tre ting, nemlig to menigheter eller misjoner og en prefekt.

Prefekten var *Bernard Bernard* (1821-95). Han var kommet til Alta i 1856. I 1861/62 tok han over ledelsen av Nordpolmisjonen etter at den første prefekt, Paul Marie Etienne De Djunkovsky, inngikk et (meget kortvarig) "ekteskap" og måtte slutte. Frem til 1866 ledet

Bernard Bernard misjonen fra Wick i Nord-Skottland og deretter fra København. I 1869 ble han den første prefekt for det nyopprettede *Norges apostoliske prefektur*, med prefektsete i Christiania. Han ble i 1887 avløst av Johannes Fallize (1844-1933) som ble den første katolske biskop i Norge etter reformasjonen.

Menighetene var Vår Frue menighet, *Tromsø*, og St. Josephs menighet, *Alta*. I Tromsø hadde man rukket å kjøpe nåværende bispegård samt bygge Vår Frue kirke. I Alta disponerte man Altagård, og den ble først solgt til Forsvaret i forbindelse med at menigheten ble oppløst i 1902.

Under sydnorsk ledelse

Oppløsningen av Nordpolmisjonen betydde ikke at all utvikling i nord stanset opp. Nye menigheter ble opprettet i hhv. 1888 (St. Mikael menighet, *Hammerfest*) og 1897 (St. Sunniva menighet, *Harstad*).

Den katolske kirke i Norge

I 1880 kom St. Elisabeth-søstrene til Hammerfest. I 1906 utvidet de sin virksomhet til også å gjelde Tromsø, og i 1923 ble Harstad inkludert. Landsdelen fikk både katolske skoler og sykehus.

I 1931 var det ca. 200 katolikker i Nord-Norge, fordelt på tre menigheter. Prestene betjente menigheter i Nord-Norge vekselvis med menigheter lenger sør i landet, og alt ble administrert fra Oslo der den unge pastor Henrik Irgens (1899-1938) siden 1930 var apostolisk administrator. Avstanden fra Oslo var enorm: Først tog til Trondheim og deretter et par døgn på hurtigruta. (Til sammenligning kunne biskopen i Stockholm nå Nord-Sverige etter en natt på nattoget.)

Utskillelsen av Nord-Norge

1. april 1931 meldte Vatikan-avisen "L'Osservatore Romano" at Det norske apostoliske vikariat blir inndelt i tre deler. Syd-Norge blir Det apostoliske vikariat for Oslo. I tillegg opprettes det en misjon for Midt-Norge og en for Nord-Norge. Ni dager senere kunne "St. Olav" bringe nyheten videre. Hvem som tok initiativ til denne deling, vites ikke. Men med de spesielle kirkegeografiske omstendigheter hadde den mye for seg. Og fra misjonene i Stillehavet kjente man godt til praksis med at ulike ordener fikk ansvar for hver sine øyer og der som "egenstendig misjon" (*missio sui iuris*) stod de direkte under Propagandakongregasjonen i Vatikanet med spesialfullmakter for den ledende prest (superioren) til f.eks. å konfirmere. Den nye egenstendige misjon i nord ble kalt "Nord-Norges kirkedistrikt", og pave Pius IXs skrivelse *Paterna caritas* om opprettelsen er datert 8. april 1931. Nå måtte det finnes prester og en superior til å lede det nye kirkedistriktet.

Stor var overraskelsen i generalatet i Grave i Nederland til kongregasjonen *Misjonærene av Den hellige familie* (MSF) da generalen, pater Anton Maria Trampe, mottok brev fra kardinal A.M. von Rossum, prefekt for Propagandakongregasjonen, datert 11. mai 1931, der det het at propagandaen hadde overdratt den nordlige del av den norske misjon til MSF, og kongregasjonen ble bedt om straks å komme

med tre superior kandidater. 18. mai trådte generalrådet sammen og besluttet å anta den tilbudte misjon samt forsikret propagandaen om sin beredvillighet.

MSF var blitt stiftet i 1895, opprinnelig for å gi såkalte "sene kall" muligheten til å bli prest. Stifteren, franskmannen Jean Berthier (1840-1908), var selv en salettinerpater (dvs. prest i kongregasjonen Misjonærene av Vår Frue av "La Salette") som hadde møtt mange unge menn fra fattige familier som gjerne ville bli prester og etter hans vurdering ville egne seg godt, men som manglet de økonomiske muligheter. Prestekandidatene skulle få en grundig utdanning, lære seg til å leve enkelt og gå dit Kirken trengte dem. 19. oktober fikk generalen beskjed fra propagandaens prefekt om å skynde seg. Misjonærer måtte straks plukkes ut. Pater Trampe som da var på visitasreise i Frankrike, avbrøt umiddelbart denne og dro tilbake til generalatet i Nederland.

Det første superiorvalg var ikke vellykket. Utnevnt ble pater *Alois Zerwas* MSF (1880-1950). Men man hadde glemt å sjekke hans helse. Han led nemlig under en tuberkuløs lungesykdom som rammet begge lunger, og legen frarådet sterkt at han ble utsatt for det nordiske klima. Selv hadde han lenge vært svært svekket, og en medbror omtalte en reise til Norge som selvmord.

I stedet ble pater Johannes Starke MSF (1893-1941) utnevnt. I slutten av november dro generalen, pater Trampe, til Norge sammen med Starke og fem andre tyske prester, de to førstnevnte med tog, de fem sistnevnte med båt. Reisen må ha vakt oppmerksomhet. I hvert fall var både "Aftenposten" og "Oslo Aftenavis" til stede på Østbanestasjonen i Oslo med reportere da toget ankom, sistnevnte var forberedt til å intervju generalen på latin. Særlig godt orientert om forholdene i nord var visst ingen:

Trampe: "Jeg har inntrykk av at det er et sympatisk folk, og de distrikter vi skal arbeide i, er jo de nordligste arbeidsfelter vi har i verden. Det er distriktene Tromsø, Finnmark og så et ennu nordligere, "ja hvad heter det nu?"

Journalisten: Det er oss ikke mulig å bistå pateren. Ennu nordligere enn Finnmark? Men

så sier han ordet selv:”

Trampe: “Svalbard!”

Journalisten: “Hvorfor har man foretatt den nye inndeling av vårt land?”

Trampe: “Fordi vi tror at en viss desentralisasjon vil være gunstig under de forhold man har her, ikke minst når man tenker på de veldige avstander under visitasreiser”.

Journalisten: “Hva mener pateren om katolisismens muligheter her i landet?”

Trampe slår ut med hånden og smiler: “Vi er forvisset om at situasjonen ligger godt til rette for vår virksomhet”.

Prestene ble fordelt rundt om i landet for å lære norsk. En ble trukket tilbake til Tyskland etter et par måneder. I juni 1932 kom pater Trampe på nytt til Norge og dro nordover med hutigruteskipet DS Dronning Maud sammen med pastor Irgens. 19. juni 1932 fant den høytidelige overtagelse av Nord-Norge sted i Vår Frue kirke i Tromsø.

Organisasjonsform og overhyrder

I de etterfølgende år ble organisasjonsformen endret flere ganger. I 1935/44 (uklar datering) ble *kirkedistriktet* til *apostolisk prefektur* og i 1955 (to år etter Midt-Norge, av en eller annen grunn) til *apostolisk vikariat*, med den følge av prefekten ble viet til titularbiskop. I 1977 ble hele Norden overført fra Evangeliseringskongregasjonen (Propagandakongregasjonen) og misjonsrett til Bispekongregasjonen og alminnelig kirkerett. Dette ble i 1979 fulgt opp ved at vikariatet ble *apostolisk prelatur* (fra 1983 omtalt som *territorialprelatur*), på nors kalt “Tromsø stift”. Ordningen med titularbiskop falt samtidig bort.

Nord-Norge har hatt fire faste overhyrder siden 1932, de tre siste som ulike “biprodukter” av den tyske nasjonalsosialisme.

Johannes Starke MSF (1893-1941) er blitt omtalt som jovial, from, mild og god, ivrig og selvpoppofrende. Full av begeistring kunne han preke og holde foredrag. Protestanter burde omvende seg til den sanne katolske tro. Han dro i 1938 til Amerika for å samle ressurser til misjonen, men kom aldri tilbake. I stedet ble han menighetsprest i en liten MSF-menighet

nordøst i Brasil der han etter et par år plutselig døde etter en blodforgiftning.

Johannes Wember MSF (1900-80) hadde vært rektor i Betzdorf i Tyskland der MSFs misjonsblad ble trykket, men var en tid havnet i fengsel som følge av konflikt med nasjonal-sosialistene. For å få ham langt bort fra “Det tredje rike” ble han sendt til Nord-Norge. 7. april 1940 ble tok han over som overhyrde og ble i 1955 bispeviet “til titularbiskop av *Vasada* av alle ting” et for lengst nedlagt bispesete i nåværende Tyrkia, ikke langt fra den bibelske by Ikonium). Etter at han i 1975 hadde fylt 75 år, gikk han av. Wember var på mange måter den store katolske kirkeleder i nord med en høy posisjon blant Tromsøs befolkning, særlig siden krigens dager da han lyktes i en komplisert balansegang. Han kunne nok være autoritær, men hadde mange gode kontakter langt utenfor Den katolske kirke. Bispegården duftet stadig av blomster fra besøkende.

Johannes Batista Przyklenk MSF (1916-83) var i 1938 seminarist i MSFs ordensseminar i Tyskland. Den tiltagende trussel fra nasjonal-sosialistene gjorde at pater Trampe flyttet hele seminaret til Brasil der Przyklenk fullførte sin utdanning og ble prest. I 1962 ble han biskop i bispedømmet Januaria i Brasil. Sannsynligvis gjorde en intern konflikt blant de brasilianske biskoper at han (til alles “også hans egen” enorme overraskelse) i 1976 ble sendt til Tromsø som apostolisk vikar. Det var ikke rett sted for ham, og i 1977 vendte han tilbake til sitt gamle bispedømme i Brasil. Dette var også organisasjonsmessig en vanskelig periode, med pater Gerhard Goebel MSF som apostolisk administrator både før og etter Przyklenk, og i tillegg med pater Walter Huijbregts MSF som provikar en kort periode. Som om ikke det var nok, gjorde biskop Suhr (København) samtidig undersøkelser om hvorvidt Den katolske kirke i Norge burde omstruktureres helt, f.eks. ved å bli til ett bispedømme. Men også noe godt kom ut av denne periode. Biskop Przyklenk fikk bl.a. ryddet en god del opp i en vanskelig økonomisk situasjon.

Gerhard Goebel MSF (1933-2006) var havnet hos MSF som følge av prestekall og hans

Den katolske kirke i Norge

egen families fattigdom, noe som igjen hang sammen med at faren som tysk soldat falt på slutten av Annen verdenskrig. Goebel kom i 1962 som ung prest til Norge og lærte landsdelen godt å kjenne før han i 1979 ble utnevnt til biskop. Under ham har Kirken vokst sterkt i Nord-Norge, så vel tallmessig (fra 600 til 1900 katolikker) som mht. kloster- og kirkebygninger og prestetall. Han døde plutselig 4. november 2006.

Presteskapet

I løpet av de 75 år som er gått siden 1932, har mellom 40 og 50 prester tjenestegjort i Nord-Norge. Disse har hovedsaklig kommet fra MSF. Da den tyske provins ikke lenger hadde nye prester å sende, tok den polske provins opp hansken og har siden november 1985 sendt en rekke unge prester til nord. Etter hvert har de også fått selskap av et par sekularprester og et par cisterciensere.

Ordenssøstre

St. Elisabeth-søstre har hele tiden vært trofaste medarbeidere. Rett nok måtte de oppgi sine sykehus og i 1993 selve kommuniteten i Harstad. Men i Hammerfest og Tromsø har de hele tiden vært til stede.

I 1953 fikk landsdelen et nytt tilskudd på ordenstreet ved at de engelske *dominikanerinner* etablerte seg i Bodø. Der engasjerte de seg mange år sterkt i byens ungdomsmiljø, bl.a. ved å opprette den første ungdomsklubb og ved å etablere balettundervisning. Etter hvert måtte de konsentrere seg mer om katekese og pastoralt arbeid. Gjennom 11 år (1991-2002) fikk de hjelp fra en filippinsk dominikanerinnkongregasjon. Fra 2005 var en annen filippinsk dominikanerinnkongregasjon igjen i Bodø, nå for sommeren 2007 å overta "Mariaklosteret".

Jesu Små søstre etablerte seg i Hammerfest i 1958 der de gikk inn alminnelig arbeid på "laveste nivå", for slik å gjøre Jesus nærværende ved jordens yttergrense. De så seg tvunget til å trekke seg tilbake i 2002.

Det nye store ordenstilskudd kom i 1990 da et dusin (hovedsaklig polske) *karmelittnonner* kom fra Island til Tromsø der karmelittklosteret

"Totus Tuus" ble etablert. Dette har siden fått en svært sentral posisjon i Tromsø, men har gjennom sin sang og mange kontakter blitt en betydelig katolsk riksinstusjon.

Infrastruktur

Landsdelens katolske infrastruktur er regelmessig blitt bygd ut ved etablering av nye menigheter: Den hl. families menighet, *Storfjord* i Lofoten (1940), St. Eysteins menighet, *Bodø* (1951), Kristus Konge kirkes menighet, *Narvik* (1988) og Den Hl. Ånds menighet, *Mosjøen* (2003).

En lang rekke nye kirker er også kommet til i løpet av disse år: Den hl. families kirke, *Storfjord* (1935), første St. Eysteins kirke, *Bodø* (1952-1981), nye St. Mikael kirke, *Hammerfest* (1958) den gamle kirken ble brent i 1944), *Vår Frelsers kirke*, *Mo i Rana* (1971), utvidet St. *Sunniva kirke*, *Harstad*, *Kristi Konge kirke*, *Narvik* (1976), nye St. Eysteins kirke, *Bodø* (1983), *Den Hl. Ånds kirke*, *Mosjøen* (1997), *Allehelgenkirken* ved *Karmel-klosteret*, *Tromsø*, *St. Lorenzo Ruiz' kapell*, *Bjørnevatn* ved *Kirkenes* (1998) og *St. Josefs kapell*, *Alta* (2001).

Legmannsengasjement

Landsdelen har alltid hatt engasjerte legfolk. Først ble deres organisatoriske engasjement kanalisert gjennom lokale *lag og foreninger* samt St. Olavs forbund som paraplyorganisasjon. Etter 2.Vatikankonsil ble en god del av dette engasjement inkorporert i Kirkens hierarkiske struktur ved at de lokale St. Olavs-lag ble erstattet av valgte *menighetsråd* og det overordnede av et "legmannsråd". Etter at Kirkens nye lovbok kom i 1983, ble legmannsrådet erstattet av et *pastoralråd* som bestod inntil biskop Gerhard Goebels død i 2006. Lengst var nok Helmut Krane den drivende kraft i pastoralrådet.

I 2004 fikk stiftet på nytt en katolsk *skole*, St. Eystein skole i Bodø. Det var for øvrig første gang etter Annen verdenskrig at en katolsk skole ble opprettet i Norge. Mange var i mellomtiden blitt nedlagt. Skolen er ingen "søster-skole", men drives under ledelse av en tilsatt leg rektor og med sterk menighetstilknytning.

Økumenikk

Nord-Norge har til en viss grad skilt seg ut i økumeniske spørsmål.

Det begynte alt i slutten av Annen verdenskrig, altså lenge før 2. Vatikankonsil. Evakueringen av Finnmark gjorde at Tromsø domkirke ble rekvirert til nødsforlegning. Da stilte prefekt Wember Vår Frue kirke til disposisjon for lutheranernes gudstjenester.

Det var et veldig nært forhold mellom Wember og hans lutherske kollega Monrad Nordervald. Dette gav seg alt i 1966 utslag i form av et felles besøk hos paven, visstnok til da en enestående hendelse. Reisen ble besørget av det tyske luftforsvar, og også en rekke institusjonsbesøk i Tyskland inngikk.

Etter hvert er det over alt blitt vanlig å låne lutherske kirker til katolske gudstjenester. Men alt i 1978 skjedde det omvendte, ved at Vår Frelser kirke, Mo i Rana, ble fast utleid til Den norske kirke.

Nokså enestående i norsk sammenheng er det også at Den katolske kirke i 1997 fikk kjøpt pinsevennenes lokale "Betel" i Mosjøen for å gjøre det om til en katolsk kirke.

Et slags tilbakeslag kom i 1982 da menighetsrådet ved Tromsø domkirke sa nei til å låne ut kirken til katolikkene som fikk besøk av 800 båtreisende til en messe. Grunnlaget var "teologiske overveielser", og da siktet man særskilt til at "bannlysningen" av Martin Luther i 1521 ennå ikke var opphevet! Vedtaket ble siden omgjort av biskop Arvid Nergård.

Siden 1980-tallet har stiftet hatt regelmessig betjening av katolikkene på Svalbard (primært polske forskere). Dette ble mulig gjort gjennom spesielt nært samarbeid med Den norske kirkes sogneprest på Svalbard.

Samarbeid utover landsdelen og vanskeligheter

Samarbeidet på nordisk nivå har formelt skjedd gjennom biskopens deltagelse i Den nordiske bispekonferanse som ble opprettet i 1960. Siden er Norsk Katolsk Bisperåd kommet til. Legfolk fra nord fikk gjennom en rekke år mulighet til å treffe nordiske trossøsken under NORDKAT-møtene. På nasjonalt plan har nok deltagelse i

de katolske nasjonale ungdoms- og kvinneorganisasjoner vært viktigst. I tillegg kommer søstrenes overdiocesane kontakter.

Det betyr ikke alt samarbeid har vært knirkefritt. I 1946 begynte man i nord å utgi et oppbyggelsesblad, kalt "Nytt Liv", som vel skulle være et nordnorsk alternativ til "St. Olav". Prosjektet virker svært ambisiøst. For i 1947 kom bladet ut med 24 nummer på til sammen 192 sider. Dette var mulig ettersom pater Stockmann var utlært boktrykker. Løssalgsprisen var 35 øre. Utgivelsen var opplagt mer enn man kunne makte. For etter hvert gikk bladet inn. På 1950-tallet utgav St. Olavs forbund i Nord-Norge det stensilerte blad "Stella Maris". Fra 1979 har Den katolske kirke i Nord-Norge være medutgiver av det nasjonale kirkeblad "Broen".

Interne personalkonflikter har man heller ikke vært foruten. En slik toppet seg nok da pater Nikolaus Zeimetz MSF midt i Den stille uke i 1965 i hui og hast måtte forlate landet. Han kom først tilbake i 1978 og representerer på mange måter den prestelige kontinuitet i stiftet. Man har lært at slike konflikter kan sette spor etter seg en hel generasjon.

Konklusjon

Utskillelsen av Nord-Norge som egen kirkeenhet hadde nok opprinnelig praktiske årsaker, nemlig de enorme reiseavstandene fra Oslo. Men det fikk langt videre positive konsekvenser. Landsdelen fikk nemlig kirkeledere i Tromsø som kunne kjempe for ulike former for ressurser (penger, mennesker) til Nord-Norge og for nærhet og omsorg "uten å ta hensyn til at katolikkene i nord utgjør en forsvinnende liten del av katolikkene i Norge. Det har skapt et "uforholdsvis sterkt" katolsk nærvær nordpå, noe som ikke bare har blitt til velsignelse for katolikkene i Nord-Norge, men som også har gjort den katolske tilstedeværelse i landsdelen reell" til tross for de enorme avstander.

Derfor er det i dag stor grunn til å være takknemlig, både for pave Pius XIs beslutning i 1931 og ikke minst for Misjonærene av Den hellige families innsats i landsdelen i 75 år. ■

Å skvette tru på gåsa

– KRISTEN TRU I OVERFLODSAMFUNNET

AV ARNFINN HARAM

Fr. Arnfinn Haram o.p. er medlem av redaksjonen i St. Olav tidsskrift.

Hvordan skal vi leve som kristne i overflodssamfunnet? Hva må til for at verden skal erkjenne Kristus? At kristne "skvetter tru på gåsa" er kanskje ikke den beste løsningen. Men hva da?

Mange spør seg om det er mogeleg å formidle kristen tru i dagens Noreg og for så vidt i heile den vestlege og velstående verda. Skal ein pøse på med eld og ssvovel eller gjere artige krum-spring og tilpasse seg marknaden? Den fyrste løysinga har vorte så sjelden og utenkjeleg, at det kunne vore artig å prøve, berre av den grunn.

Men når det kjem til stykket, er det ingen av dei velkjende tilnærmingane som gagnar dersom vi skal få det norske mennesket og det norske samfunnet i tale. Det nyttar korkje å lokke eller truge, ringe eller tvinge nokon til tru i dag. Tilhøvet mellom kulturen og kyrkja er gått i vranglås etter Opplysingstida og dess meir vi no panisk lirkar med låsen, dess meir låser det seg.

Kva då? Då er det tid for å senke skuldrene og la blikket klarne. Det vil ikkje seie at vi skal halde låg profil eller gløyme vår misjon! Nettopp eit sterkare medvit om kven vi er og

kva vi har å formidle som katolske kristne – saman med alle våre medkristne – kan gje oss den åndelege samlinga og styrken som no er naudsynt. Angsten for minkande oppslutning og innflyting i samfunnet fører ofte til at vi tek til å søkje etter legitimering og "bekreftelse" på andre vilkår enn det som er trua sine eigne. Det fårlege er ikkje å vere liten, men å vere driven på defensiven. Det er ikkje Goliat, men David som er kyrkja sin "figur".

Dette fordrar ei tung omstilling for dei kyrkjene som er vane med å vere i majoritet og å stø seg til nasjonale og statlege strukturar, innarbeidde gjennom ei lang historie. På eit visst tidspunkt tok denne historia til å handle om kulturen si frigjering frå kristendomen og kyrkja.

Nettopp eit sterkare medvit om kven vi er og kva vi har å formidle som katolske kristne – saman med alle våre medkristne – kan gje oss den åndelege samlinga og styrken som no er naudsynt.

Det er på tide at kyrkjene skjønner at denne historia ikkje let seg reversere. Det er langt meir konstruktivt å sjå det som ei gjenoppdaging

“Fornuft” og moralske prinsipp utan Gud blir lett avgudar og erstatningar for Gud. Postmoderniteten gjer reint bord med trua på all abstrakt universalisme.

av kyrkja sin normal-situasjon: Å vere eit tydeleg mindretal i det store samfunnet og det kulturelle mangfaldet. Ei gjenoppdaging av at kyrkja sin modus er *martyria*, ikkje makt. Dette har ein tala om lenge, ikkje minst etter

Det andre Vatikankonsilet, men ofte har kyrkja si om-posisjonering ytra seg som tilpassing og servilitet. Vi skal halde fast på trua og sleppe taket i privilegia – ikkje omvendt! Dette frigjer oss og gjev oss ei meir “cool” innstilling; ei innstilling med roleg sjølvtilit, intelligens, humor og mot til å møte folk som ikkje er truande. Samtidskulturen er var for alt som smakar av tvang og formynderi anten det opptrer i gamalt, autoritært kostyme eller som velmeinande

Vi må våge å sleppe nostalgiane og innsjå at Noreg korkje kan gjenkristnast eller rekatoliserast en bloc. Horisonten bør i det heile ikkje vere det “offisielle” Noreg.

“oppdragelse” og “verdi-formidling”. Moderniteten er på mange måtar eit kulturelt krafttak for å konstruere eit liv som er uavhengig av metafysikk og religion, både teoretisk og institusjonelt. Filosofi, kunst, politikk utan Gud og utan kyrkje – det har vore utopien. Dette har

avleira seg i mentalitet og livskjensle og ytrar seg spontant når mennesket i dag skal snakke om trusspørsmål. Immanuel Kants sin rolege rasjonalisme har para seg med vår tids eigentlege profet, Friedrich Nietzsche med hans apell til livskrafta i mennesket. Vi skal kaste av oss påtvungne reglar og postulere våre eigne normer. Vår eiga skaparånd skal sveve over livsevna sine mørkre og kraftfulle kaosdjup, mennesket skal skape seg sjølv i sitt eige bilete; myrke og ljøs, dag og natt skal vi sjølv skilje og

definere. Moral og verdier høgg vi inn på våre eigne steintavler og feirar fridomspakta med oss sjølv ved foten av våre eigne fjell, våre eigne høgdepunkt.

Det er ikkje minst Nietzsche som fører moderniteten vidare frå dydig og fornuftig pliktjensle til postmoderne vitalisme og individualisme. Det er dette som har “sett seg” i den notidige livskjensla i Vesten og heile den sterke avdrifta mot det individuelle, det flytande og det utprøvande. Mennesket er ein livskunstnar og vil vere sitt eige kunstverk.

På sett og vis er dette noko vi kan sympatisere med. Eg trur ikkje at den meir snusfornuftige og moralistiske fasen i moderniteten står nærare den kristne trua. Snarare tvert om. “Fornuft” og moralske prinsipp utan Gud blir lett avgudar og erstatningar for Gud. Postmoderniteten gjer reint bord med trua på all abstrakt universalisme. Det skaper sjølvsgatt eit tomrom der alt er mogeleg – men slik gjev det også større fridom. Interesse for det lokale, for kulturelle tradisjonar, for språk til å tolke verda med, har igjen vorte lovleg. Kyrkja har ein annan basis, men ho bør vere takksam for at verda har vorte opnare.

Dette gjev oss eit svært blanda samfunn. Felleskulturen har mange sløvande trekk – dei høge krava til materiell standard, rikdom, forbruk og uavgrensa valfridom som sjølvsgatte vanar, ei haldning som tek for gitt den samfunnsforma og det livsnivået som er vårt, einsidig fokus på “dei nære tinga” og manglande interesse for djupare og vansklegare spørsmål. Samstundes finst det einskildmenneske, miljø og grupper som er søkjande og som snusar også på religiøse tradisjonar. Folk som er litt leie av den offisielle kulturen.

Denne raske skissa gjev bakgrunn nok til å la oss skjønne kva grep som må takast frå kyrkja si side. Vi må våge å sleppe nostalgiane og innsjå at Noreg korkje kan gjenkristnast eller rekatoliserast *en bloc*. Horisonten bør i det heile ikkje vere det “offisielle” Noreg. Lat oss heller

Blikkpunkt

sjå samfunnet som eit stort torg eller forum, som eit samfunn som er under forming og omforming. I dette mylderet vil det vere grupper og einskildpersonar som let seg utfordre av katolsk tru og liv, anten dei møter det i eit sokn, ved ei messe, på eit kurs, i eit kloster, gjennom ein prest eller ein lekperson – eller i biskopen si forkynning og offentlege undervising. Evangeliet vil igjen kunne oppdagast som det det er; ikkje ein blass nasjonal “føremålsparagraf”, men som eit “godt rykte” som vandrar på kryss og tvers og banar seg veg på uventa vis, på ein pub så vel som i eit kyrkjerom.

Difor må det finnast plassar der folk kan verte nærare kjende med denne bodskapen, med kyrkja og hennar liv. Kven er Kristus? Kva er Kyrkja, messa, sakramenta? Korleis be, faste, skrifte? Kva står det i Bibelen? Kva er klosterlivet, sølibatet, paven? Spørsmåla står i kø og vi må kunne tilby kurs, vegleiing, arenaer for øving og søkjing, prøving og feiling – i den vanskelege kunsten å verte ein *helgen*. For det er ikkje mindre enn *det* som er mennesket sin veg, sjølv “thrillaren” og intrigen i menneskelivet.

Det seier seg sjølv at det indre livet i dei katolske kyrkjelydane vert svært viktig i tida framover. Ei fullverdig og levande feiring av liturgien, eit miljø for sjelesorg og forbøn, og, ikkje minst, ei styrkjing av nærande forkynning og undervising. Noko som førutset ei forsterka presteutdanning med teologisk substans og med opning mot samfunnet og kulturen.

Kva så med dei som ikkje er interesserte? Mange aktuelle undersøkingar viser at nordmenn synest at livet utan Gud er OK. Eg trur vi berre må godta at denne livshaldninga har utvikla seg. Ho kan berre endrast innanfrå og gjennom umiddelbare situasjonar og hendingar. Det nyttar ikkje å mase eller prakke sanningar innpå menneske som ikkje har eit snev av opning og motivasjon. Det vert som å formane til eksamenslesing i russetida eller som å “skvette vatn på gåsa”; det prellar av, ja, det

verkar sløvande og forherdande. Kyrkja skal ikkje vere usynleg i samfunnet og ikkje be om orsaking for at ho finst og trur på ting som folk flest ikkje trur på lenger.

Men ho må vere det som ein fri aktør utan pompøse faktar. Ho må vere å finne på gatehjørna og i akademia, i kafeane og avisspaltane, overalt der folk ferdast og utvekslar ord og tankar.

Spreiinga av evangeliet vil med andre ord meir og meir finne stad i *ad hoc* (“her og no”)-situasjonar; spontane møte og dører som uventa opnar seg når tida er inne. Det er “ei tid” for alt, seier Forkynnaren; det er då vi må vere der, det er då ein må vere parat. Det bibelske tidsomgrepet handlar ikkje berre om den lineære tida der alle punkt er like. Tida er ein kvalitet, ein gylden augneblink, eit fruktbart moment. Som kyrkje må vi våge å vente på denne “tida”, på Guds “time”. Det kan vere vanskeleg i møte med ein religiøst indifferent epoke, men djupast sett handlar det om fridom og mogning og om sans for at både einskildmenneske og kulturelle miljø må finne sin veg til Gud på ein sjølvstendig måte.

I det heile må vi verte flinkare til å formidle trua til vaksne menneske. Barne- og ungdomsarbeid er naturlegvis viktig, men det kan vere meir krevjande å formulere tru for vaksne folk.

Då må vi nemleg sjølv ha eit moge tilhøve til vår eiga overtyding og evne til å setje truverdige ord på henne. Born skal oppsedast og tileigne seg god moral og framferd. Det er ikkje så vanskeleg å legitimere. For vaksne menneske kjem trua sitt

sanningsinnhald meir i framgrunnen; dei store spørsmåla om liv og død, om Guds eksistens, om det vondes problem, om oppstoda og alt det

Det nyttar ikkje å mase eller prakke sanningar innpå menneske som ikkje har eit snev av opning og motivasjon.

I det heile må vi verte flinkare til å formidle trua til vaksne menneske. Barne- og ungdomsarbeid er naturlegvis viktig, men det kan vere meir krevjande å formulere tru for vaksne folk.

overnaturlege. Då er det ikkje nok å kunne takle det som “pedagogiske” spørsmål; den eksistensielle dimensjonen vert viktigast. I svært mykje kyrkjeleg arbeid brukar vaksne kristne born og unge som religiøse vikarar; vi er aktive for borna si skuld. Det er ikkje feil, men det er ikkje nok. Trua vil berre leve vidare dersom ho er livsviktig for dei vaksne sjølve.

Trua lever heller ikkje i eit tomrom. Dei sosiale, kulturelle og materielle vilkåra påverkar også vårt tiløve til religionen. Når kristen tru ofte synest så irrelevant for norske menneske i dag, heng det saman med at det ekstreme velstands- og velferdssamfunnet systematisk løyner alle indikasjonar på at

menneske treng Gud.

Det norske mennesket er “polstra” mot dei djupare eksistensielle røynslene som må til om vi skal kjenne suset av det evige.

Kunst, filosofi og religion

kan oppretthaldast som “kulturverdiar”, som “nyttige” og “positive”, men evna til å ta det på alvor, er svekka. Jesus, som sjølv var fattig, sa jo: “Det er vanskeleg for ein rik å koma inn i himmelriket” (Matt 19, 23). Åtvaringa mot rikdomen nettopp som ein åndeleg fåre er heilt sentral både i Jesu undervising og i heile Det nye testamentet. Også i Det gamle testamentet finn vi eit markert innslag av kritikk mot rikdomen, noko som går att i fleire av profetane si forkynning. Det sanne gudsfolket er den trufaste “resten”, “dei fattige”, dei som lever av sin tillit til Israels Gud og pakta med han. Det ville innebære ei “overåndeleggjering” av kristendomen dersom vi meiner at gudstrua kan heve seg over den innverknaden som dei materielle livsvilkåra har på oss.

I ein slik situasjon er det viktig at det heile tida er nokon som kan ta “dei evangeliske råda” på ordet og leve i ei meir radikal fristilling frå alle dei materielle banda som samfunnet snører oss inn i. Dette skulle særleg vere klosterlivet

sin veg. Som teikn og inspirasjon er det svært viktig i eit samfunn som det norske. Noko av dei same ideala skulle det vere mogeleg å leve ut også i ekteskap og familieliv sjølv om det stiller andre krav til materiell tryggleik enn for ein som lever åleine eller i ein klosterkommunitet. Det er ei stor utfordring å forme lokale kyrkje-lydar, kristne grupper og familieformer slik at dei kan verkeleggjere noko av urkyrkja si livsform: dei hadde alt felles, og alle fekk hjelp etter som ein trong (Apgj 2,44-47). Vi skal vere glade for at staten har teke sosialt ansvar – etter kristent føredøme, langt på veg – men det er feil dersom den kyrkjelege fellesskapen vert redusert til noko reint “åndeleg”. Det trusmessige, det sakramentale og det liturgiske elementet i kyrkja sitt liv har heilt frå Kristi og apostlane si tid vore sterkt knytt saman med det diakonale. Kyrkja er eit verkeleg samfunn som lever av og lever ut Guds kjærleik i Jesus Kristus.

Utan eit slikt konkret livsmiljø vil det vere mykje vanskelegare for kristne å gjere seg meir uavhengige av det enorme presset frå det moderne konsumsamfunnet. Eg er ikkje i tvil om at i framtida vil den kristne fellesskapen, på ulike nivå, verte viktigare enn storsamfunnet. Vi ser døme på dette i dei katolske innvandrarar i dei katolske kyrkja hjelper oss til å skjønne betre at vi alle på ein måte er “innvandrarar” i det sekulære samfunnet. Dei kristne er “borgarar av det himmelske Jerusalem” og difor alltid “framande” i den noverande verda (Hebr. 11,13; Fil 3,20). Vi har lett for å tolke også slike ord reint åndeleg – fordi kyrkje og samfunn har vore så sterkt integrerte i “kristenheten” (det kristne einskapsamfunnet) sin tidsalder. Det vil

Dei kristne er “borgarar av det himmelske Jerusalem” og difor alltid “framande” i den noverande verda.

Blikkpunkt

verte tydlegare ettersom samfunnet distanserer seg frå kyrkja og kristendomen at det dreiar seg om handfaste sosiale realitetar, med politisk rekkjevidde. Solidaritet, vern om dei veikaste, arbeid for det felles gode – alt dette vil meir og meir trenge den basisen som ein levande kristen fellesskap kan gje det.

Slike fellesskapar vert viktige “øvingsplassar” for eit kristent liv der tru og handling, liturgi og sosialt ansvar høyrer saman. Noko som vil krevje at ein har større kontroll på det materielle forbruket og sine personlege vanar. Kyrkja sin asketiske visdom lærer oss at eit åndeleg liv ikkje kan vere sunt dersom mennesket sine kroppslege og sjelelege drivkrefter ikkje er samla og målretta i pakt med Guds vilje. Vi må vere i balanse og kontakt med “heile” oss dersom vi skal ha eit ekte tilhøve til Gud. Vi må også vere i harmoni med livsmiljøet rundt oss, både sosialt og økologisk. Den overstimulerte norske levemåten splittar vår eigen person og skaper splid i verda og i naturen. Det er ikkje eit godt “miljø” for samlivet mellom oss og Gud. Difor må vi finne vegar til eit enklare liv, materielt sett. Dette er igjen noko vi berre kan greie som fellesskap, som ein kyrkjeleg motkultur.

Eit trusliv som skal kunne bryte gjennom den tunge norske kjensla av at Gud er irrelevant, må sjølv ha tyngde. Idealisme og aktivisme er ikkje nok. Vi må trengje ned i det djupet der Gud arbeider, både med oss og dei menneska vi lever mellom. I dette ligg kallet til bøn og til kontemplasjon av Gud og den usynlege verda. Det er dette som er mystikken sin veg, ein veg som ikkje er reservert for åndelege spesialistar og “feinschmeckarar”, men som er alle truande sin veg. Dersom vi i det heile skal få hol på den norske isen, må menneske rundt oss ane noko av den relasjonen vi har til Gud sjølv. At vi har ei kjelde i oss som er livgjevande både kroppsleg, sjeleleg og sosialt. At vi er born av Den Høgste. Det er mystikken sin veg som let oss og andre skjone at

den indre livsviljen som Nietzsche med rette etterspurde, ikkje vert hemma av Gud. At det nettopp er vår slektskap med Gud, Skaparen, som gjer mennesket til ein aktiv medskapar både av sitt eige liv og av den verda det skal leve.

Det er samstundes liturgien og eukaristien sin veg. Dei som kjem til å søkje trua i framtida, vil i kyrkja sin liturgi, feira verdig og “i ånd og sanning”, kjenne at Guds verd rører ved vår. Mennesket sin sans for det vakre er ofte så kjøleg og intellektualisert i den notidige estetikken og kunsten. Liturgien – som omfattar og engasjerer alle kunstatar – tek fatt i hjarta, som sete for alle mennesket sine sansar, og seier: “*Sursum corda!*” (Lyft dykkar hjarto!) Mange menneske lengtar etter ei slik gjennomgripande oppleving i dag, sjølv mange også har gløymt kva det inneber.

Det er eit nøkternt faktum at Noreg vert stadig mindre kristent – eit faktum som kyrkja altså ikkje bør prøve å pynte på med falsk optimisme og panikktiltak. Heller bør ho kjenne stadig sterkare at ho har ei indre forankring og eit roleg medvit om dei store skattane ho forvaltar. Det offisielle norske “prosjektet” bør vi ta med mange klyper salt. Festen må feirast ferdig og rusen sovast ut før det er tilsnakkande.

Etter mitt syn er det altså det uformelle samfunnet og dei personlege møteplassane som er kyrkja sin sjanse i dagens Noreg. Som den dagen i Samaria då ei kvinne kom til Jakobsbrunnen med krukka si. Der sat Gud og venta, i Jesus frå Nasaret. Slik lever kyrkja: Alltid på vandring på dei vanlege vegane. Stundom møter ho dei store skarane og er ikkje redd for å heve røysta. Men andre gonger må ho slå seg ned ved brunnen. Og vente. På mennesket. ■

Det offisielle norske “prosjektet” bør vi ta med mange klyper salt. Festen må feirast ferdig og rusen sovast ut før det er tilsnakkande.

CHANTAL VAN DER PLANCKE
& ANDRÉ KNOCKERT

KRISTUS ER BROEN
Femten dager i bønn med
Katarina av Siena

Fr: *Prier 15 jours avec Cathrine
de Sienne*

Katarina Benincasa av Siena ble født i 1347 og døde kun 33 år gammel. I 1363 ble hun opptatt i Legdominikanernes fraternitet i Siena og fikk bære ordensdrakten med den karakteristiske sorte mantelen. I Siena ble disse legøstrene derfor kalt Mantellate. Deres offisielle tittel var: *Botssøstre av den hellige Dominikus, grunnlegger og far for prekebrødrenes orden.*

Det var på denne tiden ca. nitti kvinner som levde i samsvar med en egen regel fra 1285, som var spesielt utformet for legfolk, og som formelt føyet dem innunder generalmagisterens jurisdiksjon. De bodde i sine egne hjem og møttes daglig til bønn i dominikanernes kirke, hvor de hadde sitt eget kor. De pleiet syke på hospitalene i byen og stod for utdeling av mat og klær til de fattige.

Sin korte levetid til tross rakk Katarina å sette et varig preg på Kirke og samfunn. Til dem hun ikke kunne møte i egen person, skrev hun brev. Man har bevart 381 brev fra henne, som hun dikterte til sekretærer. De var stilet til fyrster, paver, familiemedlemmer, ordensfolk og helt vanlige mennesker. Hun opptrådte som megler i stridsspørsmål og arbeidet for reformtiltak i Kirken og klosterlivet.

Hennes hovedverk og åndelig testament er en bok, som hun dikterte i en slags henrykkelse. Det er Gud selv hun samtaler med, derav tittelen *Dialogen*.

I tillegg har man ca. 20 bønner, som er nedtegnet av mennesker, som fulgte henne både hjemme og ute på reiser.

Etter å ha bidratt til å få pave Gregor XI fra Avignon til Roma, og etter hans død bevitnet det alvorlige skismaet i kirken, som skulle vare

i rundt regnet førti år, døde hun til slutt av sykdom og utmattelse i Roma 1380.

Kristus-mystikk

“Å be femten dager med Katarina er å risikere en omvendelse i sitt liv,” konkluderer forfatterne i forordet.

Katarina av Siena omtales ofte som en “praktisk mystiker”. Det er få mystikere som har formådd å formidle sine mystiske erfaringer slik Katarina har gjort.

Hun er en åndelig veileder, som ikke bare talte til sin egen tid, men også til ettertiden. Kanskje skyldes dette at hennes budskap egentlig var ganske så enkelt; i alt hun sa og gjorde, dreiet det seg om det samme, nemlig å søke Gud; han som er alle menneskers kilde, mening og mål.

I 1970 ble Katarina av Siena erklært som kirkelærer. I sin preken i Peterskirken betegnet pave Paul VI henne som en “mystiker av Ordets Inkarnasjon” og “en mystiker av Kristi mystiske legeme”.

Katarina-mystikk er i høy grad det man gjerne betegner som “Kristus-mystikk”. Den har sin kilde i Det nye testamente, gjennom Jesu egne ord til disiplene (f.eks. Joh 13,20) og i Paulus brever når han skriver om menneskets del i Kristi sønnedåd (f.eks. Ef 1,5), og den videreføres gjennom kirkefedre som Ireneus, Augustin og Gregor av Nazians, for bare å nevne noen.

Katarinas lære er preget av en solid forankring i Skriften og kirkefedrenes lære, hvilket også bidrar til å gjøre hennes skrifter så tidløse.

St. Olav forlag har utgitt en vakker, liten bok med tittel: *Kristus er broen*.

Kristus som vår bro til himmelen er et bilde Katarina bruker for å illustrere det som er vår eneste mulige vei. Det er en mystikkens vei som er tilgjengelig for alle kristne, fordi alle er lemmer på Kristi mystiske legeme.

Med utgangspunkt i Katarinas tekster, i hovedsak hentet fra *Dialogen* ledes vi fra dag til dag inn i oss selv og til Gud, og utover til vår neste. Det er en utvikling i kjærlighet – det å ta i mot kjærlighet, og det å gi den videre – med

Bokanmeldelse

Katarina som følgesvenn og veileder. En vekst bort fra egenkjærligheten og til stadig dypere enhet i Guds kjærlighet. Det er en enhet, ikke bare med Gud, men med alle mennesker Gud har gitt oss å vandre sammen med på vår jordiske pilgrimsferd.

Selverkjennelsens indre celle

De første fem dagene i bønnefellesskap med Katarina føres vi inn i den indre holdning som er forutsetningen for all åndelig oppvåkning og vekst. Man må lære seg selv å kjenne. Det betyr at man må forstå sin sanne verdighet som menneske og sin intethet uten Gud. Katarina forestiller seg et indre rom der man som menneske kan betrakte seg selv i Guds "milde speil", en selverkjennelsens celle hvor kunnskap om Gud og kunnskap om selvet virker innbyrdes befordrende. Katarina skriver:

*"Når en sjel begynner å kjenne seg selv bedre, vil den også kjenne Gud bedre... I Guds milde speil ser hun sin egen verdighet: at hun uten selv å ha gjort noe for det, likevel er Guds bilde."*¹

En voksende innsikt i Guds kjærlighet driver mennesket til stadig å søke mer og mer etter Sannheten. "Sannhet" er kun et annet ord for Gud. Katarina kaller ofte Gud for "Prima Verità" ("første Sannhet") eller "Dolce Verità" ("milde Sannhet").

Den tredje bønnedagen, sier Katarina:

"Når sjelen ser og forstår hvor høyt den er elsket av Gud, så kan den ikke annet enn å elske ham tilbake" (s. 30).

I selverkjennelsens celle erfarer sjelen Guds elskende nærvær, og forstår at denne enhet i kjærlighet har sin grunn og utgangspunkt i Kristus:

"...jeg din Gud ble menneske og mennesket ble Gud gjennom min guddommelige naturs forening med den menneskelige natur" (s. 38).

Kristus er vår bro til himmelen.

Denne enhet mellom den guddommelige og menneskelige natur i Kristus er årsaken til at han er vår bro til himmelen.

Jesus har sagt: *"Jeg er veien, sannheten og livet..."*. (Joh 14,6). Vi må følge hans bud og

eksempel om vi vil nå målet.

Fra dag seks til dag elleve vandrer vi med Katarina over Kristusbroen.

Under broen strømmer en elv med farlige strømmer. Vannet er et velkjent bilde på døden, strømmene er alt som fører mennesket bort fra Gud:

"De som passerer elven under broen, de drukner fordi vannet ikke holder dem oppe. Vannet slutter ikke å strømme og mennesket slutter ikke å løpe etter ting det verken kan holde fast ved eller eie" (s. 47).

Broen har tre trinn som korresponderer med nivåer på den korsfestede Kristus: Første trinn er de naglete føtter, annet trinn Kristi åpne side og tredje trinn er hans munn. Gud sier i *Dialogen*:

"I disse tre trinn vil du gjenkjenne de tre sjelstilstander" (s. 50).

Kristi på korset er som en bok alle kan lese, sier Katarina:

"Han har gjort sitt legeme til en bok der bokstavene er så synlige at ethvert menneske kan lese dem, selv om synet og intelligensen later tilbake å ønske" (s. 72).

På den tolvte bønnedag refereres til et brev fra Katarina til en munk som var i ferd med å forlate ordenslivet. Hun forsøker å lede munken langs den omvendelsens vei som først ble trådt av Maria Magdalena.

For Katarina dreide evangelienes beretninger seg ikke bare om hendelser som en gang var skjedd, de var prototyper på "veier" som hvert menneske må gå om de vil følge Jesus.

I følge forfatterne utgjør Katarinas råd og veiledning til munken et slags program til omvendelse, men deres bestrebelse på å belyse dette poenget er mer til irritasjon enn til hjelp. Det hadde holdt lenge med innledningen, for Katarinas tekster er klare nok i seg selv.

Parameteret for at det virkelig skjer en åndelig vekst i bestigningen av de tre trinn, er de tegn og uttrykk Guds kjærlighet får i hvert menneskes liv i form av nestekjærlighet.

"Meg kan dere ikke gi en slik kjærlighet som den jeg har vist dere, men jeg har gitt dere deres nest som mellommann, slik at dere kan

gjøre for ham alt det dere ikke kan gjøre for meg" (s. 86).

I begynnelsen av den åndelige vekst over Kristusbroen er det egenkjærligheten som dominerer. Etter hvert som sjelen vokser i innsikt om seg selv som Guds bilde og liknelse, flyttes fokus fra selvet til Gud, og man vil til slutt se Gud i alt og alle.

Kristi mystiske legeme

Bønnedagene tretten og fjorten er viet Kristi kjærlighet til menneskene og kirken gjennom blodets tegn.

Katarinas ildfulle temperament slår gnister når hun tenker på det hellige og dyrebare blod som ble utgytt som tegn på Guds kjærlighet:

"O, du som er gal av kjærlighet," sier hun til Gud, og til sine følgesvenner (og oss):

"Berus dere i den korsfestete Jesu blod... drikk ikke lite, men mye, så dere blir beruset og glemmer dere selv" (s. 85).

Kristi kjærlighet til Kirken er også Katarinas:

"...om jeg dør, så er den eneste grunnen til min død kjærligheten til Kirken, som fortærer meg som en ild" (s. 90).

I enheten mellom Kristus og Kirken, kan man ikke elske Kristus uten å elske Kirken, som er hans mystiske legeme, likesom man ikke kan elske Gud uten å elske sin neste.

Det er bare gjennom å leve Guds kjærlighet til vår neste at Kirken kan gjenvinne sin renhet, sin sanne hellighet.

"I den korsfestete Kristus og milde Marias navn"²

Den femtende og siste bønnedag er viet Maria. Katarina var født den 25. mars, på selveste Maria Budskapsdag (kalles i dag offisielt for *Herrens bebudelse*). I den bønningen Katarina en gang har fremsagt på denne festdagen for Maria uttrykkes ikke bare Katarinas – og Kirkens – hengivenhet for Guds Mor, men faktisk også

det som ligger til grunn for læren om Maria – for mariologien:

"Han, den evige Far, banket på din viljes dør, Maria, og hvis du ikke hadde villet åpne, så hadde ikke Gud villet inkarnere seg i deg" (s. 95).

Allerede Ireneus (d. 202) beskrev hvordan Marias aksept av engelens budskap utgjorde innledningen til frelsesverket:

"Den knute som Evas ulydighet hadde laget, ble løst ved Marias lydighet; det som jomfruen Eva bandt ved sin vantro, ble frigjort av jomfru Maria ved hennes tro".³

Bokas grafiske formgivingen gjør boken meget vakker og innbydende. Forsiden viser en scene fra Katarinas mystiske visjoner. Kristus viste seg for henne og tok hennes hjerte. Etter to dager ga han henne sitt eget hjerte i stedet. Det gir et godt bilde på Katarinas spiritualitet. Etter denne erfaringen ba hun alltid: *"Herre, jeg gir deg ditt hjerte"*.⁴

En svakhet ved bokens innhold er forfatterens egne refleksjoner og utlegninger. Det er best når Katarinas tekster settes i den sammenhengen de hører hjemme, og når det i innledningen fortelles noe om Katarinas liv og tidsepoke.

Språklig har boken et visst forbedringspotensial, og det er i blant vanskelig å vite hvor sitatene stammer fra. Noen ganger er det oppgitt kildeanvisning, andre ganger ikke (i alle fall er det én gang feil anvisning).

Katarinas bønn på slutten gir en meget god avslutning på hver dags meditasjon, men dette er ikke gjennomført for hver dag.

Innholdsmessig står likevel Katarinas tekster fram som lyspunkter til åndelig næring.

Hver dag inspirerer til refleksjon og gir støtte til livet på vandring over, i og med Kristus som broen, og boken gir dessuten et godt bilde av Katarinas evne til stadig å tenne sjeler fra flammen av sin egen glød. ■

Jeanne Wreden

1 D (Dialogen)¹³

2 D.1 (Prologen)

3 Adversus Haereses; HARVEY, 2, 124

4 Igino Giordini, Saint Catherine of Siena

Statens religionsvesen

Man kan gratulere regjeringen med et svennestykke som ville få laudabilis av mester Machiavelli.

Det er med stor sorg man bivåner regjeringens uhemmede politisering av statskirken. Sjelden kan man observere makten i så fri utfoldelse og med så liten motstand. Vårt Lands redaktør Helge Simonnes skriver i en meget skarp artikkel: "Av erfaring vet de (Giske og Bekkemellem) at Den Norske Kirke har utviklet en enestående evne til å tåle politikernes overformynderi. Kirken er som hunden som slikker sine sår, men like fullt logrer velvillig når matfatet settes frem på ny" (*Bispeord på bestilling*, VL, 26.5.07, s. 2).

La meg fra et statsvitenskaplig blikkvinkel dissekere saken:

En kirke er velkommen for enhver stat. De franske revolusjonære avskaffet Den katolske kirke ved revolusjonen, men fant raskt ut at folk flest hadde religiøse behov, og laget seg derfor et guds-substitutt i noen år. Erfaringen med denne "sette-guden" var ikke

god, ettersom han var et politisk produkt, så man måtte gi opp og tillate kirken igjen. Det er tydelig at religiøse behov er reelle, og at de er viktige. De er derfor også attraktive for politikere å skaffe seg makt over, særlig i saker som gjelder etikk og verdier.

I Kina har den kommunistiske regjeringen innsett dette for lenge siden, og holder seg med sin "Patriotiske Nasjonale Kirke". Undergrunnskirken, den reelle katolske kirke, forfølges på grovt vis. Versjoner over samme tema finnes det mange av: Makten søker ALLTID å kontrollere religionen, og resultatet blir alltid grotesk til slutt.

God sosialisme er sekulær og bør bekjempe religion, men moderne sosialdemokrati vil heller bruke religionens "lim" til å styrke sin politikk. Jeg tror den enkle tankegangen er denne: Statskirken er vår, dvs. statens, vi betaler alle kostnader, da skal vi også

bestemme over den. Verken Giske eller Bekkemellem later til å ha forstått at menneskerettighetene setter klare grenser for hva en stat har lov til å gjøre med sitt samfunn og sine borgere. For eksempel er artikkel 18 om religionsfriheten i FNs Menneskerettighetserklæring helt klar på at trossamfunn har indre selvstyre og bestemmelsesrett i teologiske spørsmål. Forslaget om å pålegge kirken å bruke statens vielsesritual for å kunne vie homofile er bare ett av mange eksempler på at staten vil bryte denne fundamentale menneskerettigheten.

Den norske regjeringen styrer også indirekte. De to siste bispeutnevnelser passer perfekt inn i strategien for å få Den Norske Kirke til å vedta homofile prester og etter hvert også en omdefinering av teologien om ekteskapet. Når det politiske rom nå kommer til å vedta en slik ny definisjon, vil man selvsagt få kirken med som sannhetsvitne – en ideologisk seier av de helt sjeldne. Med to nye biskoper som raskt er ut i *Vårt Land* med sin støtte til å vie homofile er seieren helt klart innen rekkevidde. Også i denne saken finnes liten interesse for hva menneskerettighetene sier om ekteskap og familie i artikkel 12 i Menneskerettighetserklæringen, eller om barns rettighet til sin biologiske mor og far i Barnekonvensjonen. Det er synd at motstanderne av både kirkepolitisering og ekteskapsendring ikke kan nok om menneskerettighetene på begge disse felt, for her har regjeringen mer enn et forklaringsproblem.

Som enhver marxist vet, er den viktigste

makten den strukturelle – den som bestemmer økonomiske avhengigheter. Statens makt over kirken sementeres gjennom slik makt. Det er her vi finner hånden som gir og tar. Skal norske biskoper og prester kunne yte motstand, må de være fri til det. De må kunne forlate sin kirke i verste tilfelle. Om en eller to går for sine prinsipper skyld, merkes det neppe. Motstand er vanskelig, for mye står på spill for den enkelte. De fleste har familie å forsørge og vanlige økonomiske forpliktelser. Den eneste motstand som kan lykkes, er en massiv og mangtallig motstand som bør organiseres snarest mulig. Dessverre er kirkens folk for snille og for politisk uskolert til å være særlig effektive her – de er jo heldigvis sjelesørgere, ikke Machiavellis læresvenner. Og dessverre har de allerede tillatt at staten setter deres agenda, og de er derfor reaktive og svake i sine utspill med indre splittelse og uten noen klar læremessig autoritet.

Vi ser allerede at staten har alle trumfkort på sin hånd: Det politiske slag er vunnet, kirken undermineres innenfra gjennom dissenterende biskoper og den strukturelle makten i form av økonomisk avhengighet ligger i bunn. Folket mister interessen for en kirke hvor det egentlige – menneskets liv og død i Guds perspektiv – stadig skyves vekk i bitter politisk strid om en agenda staten har satt. Det siste er faktisk det verste – for staten kan aldri møte menneskets dypeste lengsler og behov. ■

Janne Haaland Matlary

En stille revolusjon?

Det latinske synes på nytt å vinne fotfeste i Den katolske kirke, og spekulasjonene rundt et pavelig skriv om gjeninnføringen av den gamle ritus er mange: Vil Paven gjøre det lettere for Guds folk å feire messe etter "tridentisk" ritus? Enkelte kardinaler har sågar profetert et slikt skriv. Kardinalstatssekretæren Tarcisio Bertone har uttalt at Paven er personlig interessert i at skrevet snart skal komme. I den sammenheng håper Paven på at skrevet blir mottatt med avslappet holdning.

Men det er ikke bare i kretser innenfor Kirken at ropet om hvor det har blitt av den gamle ritus toner ut: Mange intellektuelle, skuespillerer og kunstnere i hele Europa krever at den gamle ritus må bli mer integrert i Den katolske kirke. Et hav av opprop og skriv sirkulerer. Den tyske komponisten Hans Zender kritiserer Kirken for å ha gått inn i en suicidal prosess etter Det andre Vatikankonsil, når det gjelder liturgien.

Hvis en prest i dag ønsker å celebrere messe etter gammel ritus, må han ha biskoppelig tillatelse. Mange biskoper vegrer seg mot dette, mens andre er mer åpne for det. I 1993 var det f. eks. i Tyskland seks steder man fikk lov til å feire den gamle ritus. I 2006 er tallet øket til 36. I den tyske dagsavisen *Frankfurter Allgemeine Zeitung* spør man om det har begynt en stille revolusjon i Den katolske kirke på dette området.

Et sted hvor hjertet slår for den gamle messe, er Wigratzbad, et lite område ved Bodensee mellom de tre landene Sveits, Østerrike og Tyskland. Her holder nemlig "St. Petrus Bruderschaft" (Fraternitas Sacerdotalis Sancti Petri - FSSP) til. Det er et presteseminar som har den hensikt å utdanne unge menn til prester som kan feire messe etter gammel ritus. Fellesskapet ble opprettet i 1988 på grunnlag av det pavelige Motu proprio *Ecclesia Dei*. St.

Peter-broderskapet er ikke å forveksle med den skismatiske gruppen prestebroderskapet Pius X. St. Peter-broderskapet står i fullt fellesskap med Den katolske kirke.

Frankfurter Allgemeine Zeitung skriver om dem: "I lang tid ble beundrerne av latin, røkelse og gregorianikk latterliggjort. De gjaldt som reaksjonære avvikere med et teatralisk drag. Men nå, etter at Joseph Ratzinger, som er en venn av den tradisjonelle liturgien, har besteget Pavestolen, har de fått medvind. Det som tilhørte gårdsdagen, har plutselig blitt moderne". Som kardinal feiret Joseph Ratzinger for noen år siden messe i Wigratzbad.

Presteseminaret nyter en enorm tilstrømning. Mange av menighetsmedlemmene kjører i timesvis for å delta på søndagsmessen hos dem. En av seminaristene forklarer det med at det rett og slett skjer mer i den gamle ritus, slik at folk oppdager en helt annen dybde i Kirkens hellige handlinger.

Det er ikke en lett hverdag St. Petrus-broderskapet lever i. Til tider er det svært vanskelig å få tillatelse til dåp, ferming og bryllup. Hvis den gamle og den nye ritus blir stående ved siden av hverandre, går det liturgiske instituttet i Trier ut i fra at det vil oppstå "enda mer krangel, kaos, forvirring og forbitring". I motsetning til en slik pessimistisk holdning tror biskopen av Eichstätt, Gregor Maria Hanke, at en åpning for den gamle ritus vil føre til at mange flere mennesker vil finne et hjem i Den katolske kirke. Lærerne og studentene ved presteseminaret understreker hvor viktig det er med toleranse i denne saken. Selv om de selv er viss på å være på den riktige vei, viser de forståelse for dem som er redde for den gamle ritus. En av seminaristene sier: "Vi er alle en del av Kirken. Ingen får lov til å føle seg bedre enn de andre". ■

Porto betalt
ved innlevering P.P.
Norge / Norvège

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

”Våkn opp, du som sover,
stå opp fra de døde,
så skal Kristus lyse for deg.”

(Ef. 5, 14b)

ST. OLAV KATOLSKE BOKHANDEL

Akersveien 14 0177 Oslo
TLF: 23 21 95 55 FAKS: 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
Nettbokhandel: www.stolavbok.no

*NÅ PÅ ENGELSK! PAVE BENEDICT
XVI: "JESUS OF NAZARETH"
Den første boka, skrevet av Joseph
Ratzinger etter at han ble pave
Benedict XVI.
lb. kr. 298,-*

*BENEDICT XVI:
"CHRIST AND HIS CHURCH"
Seeing the face of Jesus in the
Church of the Apostles
Hft. kr. 149,-*

*PETER HALLDORF: "ÅNDENS FOLK"
En disippelvandring gjennom
Apostlenes gjerninger
lb. kr. 298,-*

ÅPNINGSTIDER I SOMMER (f.o.m.18.6 til 20.8):

Hverd. 10 – 16. Torsd.-17. Lørd. 10 – 14. Sønd. 1.7 og 5.8.: 12 – 15.

OBS! STENGT UKE 29 & 30 (16.7 - 28.7).